

BORDO SİYAH

DÜNYA KLASİKLERİ - FELSEFE

YENİ ATLANTİS

FRANCIS BACON

ÇEVİREN: CENK SARAÇOĞLU

YENİ ATLANTİS

FRANCIS BACON

ÇEVİREN: CENK SARAÇOĞLU

DÜNYA KLASİKLERİ

FELSEFE

DÜNYA KLASİKLERİ

YENİ ATLANTİS

FRANCIS BACON (1561-1626): HUKUKÇU, DEVLET ADAMI, FİLOZOF VE YAZAR. RÖNESANS'TAN YENİÇAĞ'A GEÇİŞ DÖNEMİNİN EN ÖNEMLİ SİMLERİNDİR. GEÇMİŞ İLE GELECEK ARASINDA BİR KÖPRÜ OLARAK TARİH BİLİNCİ, BİLİM VE İLERLEME KONUSUNDA ÖNEMLİ KAVRAYIŞLAR GELİŞTİRMİŞTİR. ÖNEMLİ ESERLERİ: *FİLOZOFLARIN ELEŞTİRİSİ*, *DENEMELER*, *NOVUM ORGANUM* VE *BÜYÜK YENİLEME*'DİR.

EDİTÖR

VEYSEL ATAYMAN: 1941'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NDE ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI VE FELSEFE ÖĞRENİMİ GÖRDÜ. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ MÜTERCİM TERCÜMANLIK BÖLÜMÜNDE UZUN YILLAR DERS VERDİ. HALEN AYNI BÖLÜMDE YÜKSEK LİSANS DERSLERİNE GİRMEYE DEVAM ETMEKTEDİR. FELSEFE, SİNEMA VE EDEBİYAT ALANINDA ÇOK SAYIDA MAKALE, DERLEME VE TELİF KİTABI YAYINLANDI. ÖZELLİKLE SİNEMA HAKKINDAKİ ÖNCÜ DEĞERLENDİRMELERİ NEDENİYLE HATIRI SAYILIR BİR HAYRAN KİTLESİNE SAHİP OLAN ATAYMAN, ÇEŞİTLİ YERLERDE VERDİĞİ SEMİNERLERLE OKURLARIYLA TEMASINI HEP SICAK TUTTU. BORDO SİYAH YAYINLARI'NIN DÜNYA KLASİKLERİ EDİTÖRLÜĞÜ GÖREVİNİ YÜRÜTTÜĞÜ SIRADA ÇOK SAYIDA DÜNYA KLASİĞİNE EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ ÇERÇEVESİNDE ÖNSÖZLER VE NOTLAR YAZDI. YÜZE YAKIN ÇEVİRİSİ YAYINLANDI. 2009 YILINDA DİL DERNEĞİ TARAFINDAN TÜRKİYE'NİN EN PRESTİJLİ ÇEVİRİ ÖDÜLLERİNDEN BİRİ OLAN ÖMER ASIM AKSOY ÖDÜLÜ'NE LAYIK GÖRÜLDÜ.

ÇEVİREN

CENK SARAÇOĞLU: 1979'DA DOĞDU. BİLKENT ÜNİVERSİTESİ ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜNDEN MEZUN OLDUKTAN SONRA KANADA'DA UNIVERSITY OF WESTERN ONTARIO'DA SOSYOLOJİ MASTER VE DOKTORASI YAPTI. HALEN ODTÜ KUZEY KIBRIS KAMPÜSÜ SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ'NDE DERS VERMEKTEDİR.

REDAKSİYON

VEYSEL ATAYMAN: BAKINIZ EDİTÖR.

TÜRKÇE REDAKSİYON

SÜLEYMAN ASAF: 1950'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. SAINT BENOIT LİSESİ'Nİ BİTİRDİKTEN SONRA FRANSA'DA ÖĞRENİM GÖRDÜ. ODA YAYINLARI İÇİN FRANSIZCA ÇEVİRİ YAPTI. GELİŞİM HACHETTE ANSİKLOPEDİSİ YAYIN KURULU ÜYELİĞİ GÖREVİNDE BULUNDU. RADİKAL VE CUMHURİYET GAZETELERİ VE AYRINTI, CAN, İNKILAP VE BORDO SİYAH YAYINEVLERİ İÇİN REDAKSİYON VE DÜZELTİ YAPTI.

TASHİH

ESEN GÜRAY: 1961'DE İSTANBUL'DA DOĞDU. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ESKİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜNDEN MEZUN OLDU. 1978 YILINDAN BERİ YAYINCILIK SEKTÖRÜNDE DÜZELTMEN OLARAK ÇALIŞMAKTADIR. GELİŞİM YAYINLARI, SABAH KİTAPLARI VE TURGUT YAYINCILIK'TA UZUN YILLAR ÇALIŞTI. BORDO SİYAH DIŞINDA İŞ-KÜLTÜR YAYINLARI VE CUMHURİYET KİTAPLARINA DA DIŞARIDAN DÜZELTMENLİK YAPMAKTADIR.

BS YAYIN BASIM DAĞITIM REK. ORG. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

FATİH CADDESİ ALAYBEY SOKAK NO: 28/B ZEMİN KAT

MERTER – GÜNGÖREN – İSTANBUL / TÜRKİYE

TEL: (0212) 505 99 70 (pbx) FAKS: (0212) 505 99 75

MERTER V. D. 187 061 1123 e-mail: bs.yayin@gmail.com

TÜM HAKLARI BS YAYIN BASIM DAĞITIM REKLAM

ORGANİZASYON SANAYİ TİCARET LTD. ŞTİ'NE AİTTİR.

İZİNSİZ KOPYALANAMAZ, ÇOĞALTILAMAZ, KULLANILAMAZ.

FRANCIS BACON

Verulam Baronu olarak da bilinir (D. 1561 Londra – Ö. 1626 Londra). İngiliz devlet adamı ve filozofu. Doğanın ve toplumun kavranmasında deneyci bilgi öğretisinden yola çıkmış ve tümevarım yöntemini kullanmıştır. Aynı zamanda İngiliz dilinin ustalarından biri olarak kabul edilir.

Hayatı

Babası krallık mühürdarı olan Francis Bacon, anne tarafından I. Elizabeth'in başbakanı William Cecil'in akrabasıydı. 1573'te Cambridge'de Trinity College'a girdi. "Kısır" olarak nitelendirdiği Aristotelesçi felsefeye karşı duyduğu hoşnutsuzluk bu dönemde başladı. 1576'da İngiliz büyükelçisinin maiyetinde Paris'e gitti. Babasının ölümü üzerine 1579'da geri döndü. Eline çok az bir miras geçtiğinden, Gray's Inn'de hukuk öğrenimi görerek 1582'de avukat oldu. Aynı kurumdaki hocalık ve baro yönetim kurulu üyeliğinden sonra saray hukuk danışmanlığı yaptı. 1584'te parlamentoya girdi. Kraliçeye ve etkili kişilere çeşitli ülke sorunları ile ilgili mektuplar yazarak göze girmeye çalıştı. Bu çabaları, kral ya da kraliçenin başkanlık ettiği sınırsız yetkilere sahip Star Chamber'ın kâtipliğine geçme hakkını kazanmasının ötesinde bir sonuç vermedi. 1593'te İspanya'ya açılan savaşın giderlerini karşılamak için krallık ödeneklerinin artırılmasına karşı çıkması gözden düşmesine yol açtı. Danışmanlığını da yaptığı dostu genç Essex kontunun girişimlerine karşın, boşalan başsavcılık makamını, yaşamı boyunca rakibi olan Sir Edward Coke'a kaptırdı. Essex kontunun başka makamlar için yaptığı başvurular da hep sonuçsuz kaldı.

Bacon gene de saraya danışman olarak girmeyi başardı. İspanyol hazine gemilerinin yolunu kesmede başarısızlığa uğrayan koruyucusu Essex kontunu, İrlanda'daki Katolik ayaklanmasını bastırma işini üzerine alması için özendirdi. İşlerin ters gitmesi üzerine serinkanlılığını yitirip başına buyruk davranan Essex kontu ile ilgili gayri resmi yargılamada, "iyi yurttaş" olmanın "iyi insan" olmaktan önce geldiğini belirterek, koruyucusunu suçlamaktan kaçınmadı. 1601'de başarısız bir ayaklanma girişiminde bulunan Essex kontunu vatan hainliği ile suçlayan resmi raporu yazdı.

Bacon, Elizabeth'in 1603'te ölmesinden sonra, kuzeni Robert Cecil'in de yardımıyla, çeşitli alanlardaki bilgi birikimini I. James'in hizmetine sunma olanağı buldu. İskoçya ile birleşme görüşmelerinde etkin bir görev aldı. 1605'te krala adadığı *Advancement of Learning* (Bilginin Gelişimi) adlı kitabı yayımladı. Ertesi yıl bir Londra Belediye Meclis üyesinin kızıyla evlendi. Haziran 1607'de başsavcı yardımcılığı görevine getirildiyse de, siyasal alanda pek etkili olmadı. Sonraki yıllarda özellikle taht ile parlamento arasındaki ilişkileri ele alan mektuplarıyla James'i etkileyerek, 1613'te Coke'un yerine başsavcılığa geçmeyi başardı. Krallığın üstünlüğüne ilişkin görüşlerinden dolayı, geleneksel hukuku ve yargıçların bağımsızlığını savunan Coke ile giderek artan bir çatışmaya girdi. Baskıya karşı ayaklanmanın haklılığı üzerine bir broşür yazan bir din adamı ile ilgili davada, yargıçlara baskı yapılmasına aracılık etti. Coke görevden alındıktan sonra, Mart 1617'de saray başmühürdarı oldu. Ertesi yıl "lord chancellor (adalet bakanı)" ve Verulam Baronu, 1621'de de St. Albans Vikontu oldu.

Bacon'ın bu yükselişinde, parlamentodaki çalışkanlığının yanı sıra etkili çevrelerle kurduğu ilişkiler de rol oynadı. Bu dönemde, bir defter içinde topladığı *Commentarius Solutus* (Serbest Yazılar) rakiplerinin zayıf noktalarından, devlet işlerine kadar çok değişik konularla ilgilendiğini gösterir. En ünlü yapıtı *Novum Organum*'u (1620; Yeni Organon, 1948) yayımlamadan önce en az on iki taslak üzerinde çalıştığı anlaşılan Bacon, bu dönemde bazı küçük felsefe kitaplarının dışında,

efsanelerin yorumlanmasına dayanan, *De Sapientia Veterum* (1609; Eskilerin Bilgeliği) adlı ilginç bir kitap yazdı. Bilimlerin yeniden düzenlenmesini öngören *Instauratio Magna* (1620; Büyük Yenileme) ile yurtdışındaki bilginlerin ilgisini çekti. Bilim ve felsefeye düşkünlüğüne karşın, bu yıllarda asıl çabasını devlet işleri üzerine yoğunlaştırdı. Ülkenin bir iç kargaşaya doğru sürüklendiğini görmekle birlikte, yeniliklerden korktuğu için, kralın egemenliğinin sürmesi gerektiğini savundu. Büyük bir bağlılıkla hizmet ettiği kralın güvenini kazandı, ama onun üzerinde her zaman etkili olamadı.

Bacon 1621'de rüşvetçilikle suçlanıp yargılandı. Hastalığından dolayı süre istediği bir sırada, Lordlar Kamarası da hakkındaki şikâyetleri ele aldı. Bir pişmanlık dilekçesi vererek görevinden çekildiyse de, 40 bin sterlin para cezasına çarptırıldı ve Londra Kulesi'ne hapsedildi. Kısa bir süre sonra serbest bırakıldı; bundan sonra büyük sıkıntılar içinde yaşadı. Bu dönemde kendini bütünüyle bilim ve felsefeye adanarak değerli yapıtlar verdi. Hukuk derlemeleri, İngiltere tarihi, tefecilik, İspanya ile savaşın getireceği sonuçlar ve eğitim reformları gibi değişik konular üzerinde durdu. Tasarladığı altı ayrı doğa kitabından yalnızca ikisini yazabildi. 1610'da yazmaya başladığı *Nova Atlantis*'in (1627; Yeni Atlantis) bir bölümünü yayımladı. İtalyan düşünürler ile yazışarak onlara yapıtlarını gönderdi. İlk kez 1597'de yayımlanan *Essayes* (1625; Denemeler) adlı yapıtının üçüncü ve genişletilmiş baskısını hazırladı. 1622/23'te kralın elini öpmesine izin verildiyse de hiçbir zaman tam anlamıyla bağışlanmadı.

Felsefesi

Bacon'ın, yaratılıştan doğaya yönelik, deneye eğilimli, sürekli araştırmayı seven, kesin bilgiye ulaşana kadar sorunları irdeleyen bir kişiliği vardı. Eserlerinde eylem adamı ve düşünce adamı yönleri arasındaki karşıtlık belirgin olarak görülür. Bir yandan dürüst bilgiler aracılığıyla "insanın doğa üzerindeki egemenliğini son çizgisine ulaştıracak" bir toplumun düşünüyü kurarken, bir yandan da I. James'in çıkmazlarına düzeni koruyarak çözüm arıyordu. Siyasal düzlemde yükselme hevesinin yol açtığı bu çarpıklığa karşın, bir filozof olarak Bacon doğayı ve toplumu kavrama konusunda şüphe etmeye yer veren, önyargılardan uzak ve araştırmacı bir yaklaşımı benimsemiştir. Bu arada ortaçağ Aristotelesçiliğine karşı deneyci yöntemi savunan düşünürlerin yazdıklarından da yararlanmıştı.

Bacon'ın felsefesinin odağı bilimdir. Ona göre bilim bir ilerleme, gelişme sürecidir. Tarih boyunca dinsel, siyasal ve düşünsel nedenlerle önem verilmeyen bilimin, insanları aydınlatma ve yönlendirme işlevini öne çıkarmak gerekir. Bilim, sözcüklerle oynama yerine, doğanın özünü kavramaya yönelmelidir. Doğaya egemen olmanın birinci koşulu, onu kendi bütünlüğü içinde bilmek, onu düzenleyen genel yasaları kavramaktır. Bunun yolu da deneyden geçer. Kesin bilgi şüphenin bittiği yerde başlar.

Bacon, bir bütün olarak gördüğü bilim ve yaratı ürünlerini akıl, hayal gücü ve bellek yetilerine göre bölümlere ayırır. Felsefenin kapsamına giren bilimlerin kaynağı akıl, hayal gücünün ürünü şiir vb., belleğin ürünü ise tarihtir. Bütün bilimlerin görevleri, olayların nedenlerini sonuçlarıyla bağlantılı olarak öğretmektir. Bacon, kendi döneminde eksik ve yetersiz olarak gördüğü felsefe ve bilim üzerinde durur. Bu bağlamda insan zihni ile nesnelere doğası arasındaki ilişkiyi köklü bir biçimde yeniden düzenlemeyi amaçlar. Doğanın incelikli gizlerini araştırmada daha yetkin yöntemler geliştirerek insanoğlunun yaratıcı gücünü özgürleştirme peşinde koşar. Bacon'a göre, bunu sağlamak için tasımlara^[1] dayanan akıl yürütmenin yerini, deneylere dayanan eleştirel bir tümevarım yöntemi almalıdır.

Bu öğretini *Novum Organum*'da, yapıtın mayasını oluşturan üç düşüncenin işlendiği özdeyişler biçimini alır. Bu düşünceler yeni bir mantığın gerekliliği, doğadaki niteliklerin “abc”sini oluşturacak “kalıp”lar (form) bulma çabası ve kapsamlı bir *doğa tarihi* derlemesine ilişkindir. Bunların kendi başlarına kavranabilir olduğunu, ama aralarındaki ilişkilerin karmaşıklık yarattığını savunan Bacon, bilimi, temelini doğa tarihinin, gövdesini fiziğin ve uç noktasını metafiziğin oluşturduğu bir piramit biçiminde görür. Başlangıçta zaman zaman uğraştığı doğa tarihi, ömrünün sonuna doğru çalışmalarının asıl odağı durumuna gelmiştir.

Bilim anlayışı

Bacon, bilime büyük önem vermesine karşın, çağdaş anlamda iyi bir bilim adamı değildi. Astronomiye yaklaşımı tutucuydu. Matematiğin ve yeni bulunan logaritmanın önemini tam olarak kavrayamamıştı. Kaldıraç sistemi, cisimlerin ivmesi ve kan dolaşımı ile ilgili yeterli bilgisi yoktu. Bacon'ın, zamanındaki bu gelişmelerden habersiz oluşu, benzerlikleri kolayca kavrayabilen zekâsının, farklılıkları kavramaya aynı ölçüde yatkın olmayışıyla açıklanabilir. Çünkü onun için bilimin başlıca yöntemi tümevarım yöntemi idi.

Bacon'a göre doğayı tanıma yöntemi olan tümevarım, olayları oluşturan ve biçimlendiren özün kavranmasını sağlar. Tümevarımın başlıca kaynağı olan deney, kesin genellemelere varmak amacıyla belirli kurallar çerçevesinde yapılmalıdır. Tikel bir olaydan yola çıkarak, genel sonuçlara ulaşmayı yanlış bulan Bacon, deney sonuçlarının toplanarak düzenlenmesiyle tüme varılabileceğini belirtir. Tümevarıma giden yolu *tabula praesentiae* (ön varlık çizelgesi), *tabula graduum* (aşama çizelgesi) ve *tabula absentiae* (dışta bırakılma çizelgesi) biçiminde üç basamağa ayırır. Birinci çizelgede bütün olgular doğada görüldüğü biçimde saptanarak sıralanır. İkinci çizelgede araştırılan niteliklerin bulunduğu durumlar, bulunmadığı durumlar ve niceliksel değişmelerde ortaya çıkan durumlar belirlenerek sınıflandırılır. Üçüncü çizelgede araştırılan fenomene doğrudan bağlanamayacak ilişkiler dışta bırakılarak neden ile sonuç arasındaki bağlantı saptanır.

Bacon'ın tümevarım yöntemiyle uygunluk yöntemi, birleşmiş uygunluk-ayrım yöntemi ve eş değişmeler yöntemini temelde kavradığı söylenebilir. Bununla birlikte yöntemi iki önemli noktada eleştiriye uğramıştır. Birincisi, son derece uğraştırıcı olan bu yöntem, kesin bir sonuca ulaşmak için bazı varsayımlardan yararlanmayı gerektirir; oysa Bacon bu tür varsayımlara nasıl güvenileceğine ilişkin herhangi bir belirleme yapmaz. İkincisi, Bacon tümevarım yöntemiyle bulunması öngörülen “kalıp”ların yeterli ve tam bir tanımını vermekte güçlük çeker. Bu yöndeki açıklamaları oldukça genel bazı fiziksel özellikleri sıralamaktan öteye gidemez. Bu açmaza girmesinin başlıca nedeni, görüşlerini ortaya koyarken, ortaçağ skolastik düşüncesinden aldığı hareket, nitelik, yasa ve kalıp gibi kavramlara yeni anlamlar yükleme yoluna gitmesidir. Örneğin Bacon'ın kullandığı “yasa” terimi irdelenince, bu terimle (modern fizikte olduğu gibi) niteliksel ilişkilerden çok, yapılara ve hareketlere yüklenen özleri, yani olgulara ilişkin açıklayıcı varsayımları ifade ettiği anlaşılır. Ama, Bacon'ın bu varsayımları gerçek amacına ulaşmış sayılmasa da, felsefi sezgiler olarak büyük değer taşır.

Tümevarım yöntemini ilk kez kullanan Bacon olmadığı gibi, doğa bilimlerinin günümüzde kullandığı tümevarım yöntemi de onun biçimlendirmesine göre geliştirilmemiştir. Bununla birlikte Bacon görüşleriyle doğa felsefesine büyük katkıda bulunmuştur. Örneğin, “bütün cisimlerin duyuları olmamakla birlikte algıları vardır,” belirlemesi A. N. Whitehead gibi bazı 20. yüzyıl filozofları üzerinde etkili olmuştur. Bilimlerin bütünlüğü yolundaki inancı da büyük bir öngörü sayılır. Gerçeğin

araştırılmasında alçakgönüllü bir tutum benimseyerek varılan sonuçlara ilişkin yeni arayışlara açık kapı bırakması, yanılgılara karşı bilimsel kuşkuculuk anlayışının gelişmesine hizmet etmiştir.

Özellikle *Yeni Atlantis* önsözünde belirtmeye çalıştığımız gibi, somuttan soyuta ulaşmaya çalışan yöntemi, pratik ile soyut, genel felsefi düzlem arasında bağ kurma çabası olarak önemli bir vurgu taşımaktadır.

İdoller

Bacon'ın belki de en önemli katkısı, "idola" adını verdiği yanıltıcı düşüncelere ilişkin uyarısıdır. Ona göre idola, kişiyi doğru ve kesin bilgiye ulaşmaktan alıkoyan, deneyle bağlantısı olmayan önyargılardır. Bacon *Novum Organum*'da bu yanıltıcı düşünceleri şöyle sıralar:

1) *Idola tribus* (Soy İdolları), insanın doğasında bulunan ve çoğunluk tarafından paylaşılan önyargılardır. Bunun en açık örneği doğada gerçekte olduğundan daha büyük bir düzenlilik görme, kolayca genelleme yoluna giderek doğadaki olayları soyutlaştırma eğilimidir. Kuşaktan kuşağa geçen inanç ve söylencelerle karışmış bu yanılgılar, duyuların yetersizliğinden, doğa varlıklarına keyfi benzetmeler yüklemekten ve kesin ilkelere ulaşma tutkusundan kaynaklanır.

2) *Idola specus* (Mağara İdolları), bireyin düşünsel ve bedensel yapısından doğan yargılardır. Birey dıştan gelen etkileri kendi zihnine yansıdığı gibi görür. Bu nedenle de doğanın bütünü yerine kendine yansıyan bölümünü temel alır; nesnelere arasında aşırı ayırım ve benzetmeler yapma yoluna gider. (Burada "mağara" benzetmesi Platon'un "Devlet" diyalogundaki "mağara" simgesinden etkilenilerek kullanılmıştır.)

3) *Idola fori* (Çarşı İdolları), soyut sözcüklerin zihin üzerindeki etkisinden kaynaklanır. Bunlar en tehlikeli yanılgılardır. İnsanlar karşılıklı konuşmalarla düşünce alışverişinde bulunur. Gerçeğe dayanmayan soyut düşünceleri araştırmadan ve eleştirmeden benimsemek insanları yanılgılara sürükler.

4) *Idola theatri* (Tiyatro İdolları), gelenekleşmiş felsefe sistemlerinin ve yanlış kanıtların yol açtığı temelsiz düşünce kalıplarıdır. Bütün donmuş düşünce akımları bu bölüme giren önyargıların yoğunlaşmasıyla ortaya çıkar.

Denemeler

İnsanoğluna yalnızca "doğanın gizleri"ni değil, "yaşamın güçlükleri"ni de açıklamayı amaçlayan Bacon, ortaya koyduğu yeni mantığı, insan ilişkilerini de kapsayacak biçimde tasarlar. Bu yüzden *Denemeler*'de tutku, ikiyüzlülük, kin ve sevgi gibi "yalın yaratılışlar"ı irdelemeye çalışır. Tarihten ve kendi gözlemlerinden çıkardığı deneyimlere dayanarak, davranış ve güdülerini inceler ve genellemelere varır. Bu yoldan insanoğlunun yaptıklarını ve yapması gerekenleri ortaya koyar. Gerçekçiliğin ve ahlaksal ideallerin bir karışımı olan bu denemeler, dünyevi bir bilgelik taşır.

Yazılarına yansıyan kişiliği son derece berrak ve canlı olan Bacon'ın anlatımı, insanı sıkmayan zengin imgelerle doludur. Okuyucusunu kolayca avucunun içine alarak zihnindeki akışa katar ve böylece düşüncelerini harekete geçiren duygu dünyasına taşır. Gerçek bir iletişim ustası olarak titizlikle işlenmiş dengeli cümleler kurar; düşüncelerini sunuş biçimi sağlam bir yapı gösterir.

Bacon yapıtlarıyla bilimin ve felsefenin gelişme yolunu göstermiş, doğa ile us arasında bir bütünlük

kurulabileceği inancını yerleştirmiştir.

Öteki eserleri

De Interpretatione naturae proeminum (1603; Doğanın Yorumlanmasına Giriş), *Redarguito philosophiarum* (1609; Filozofların Eleştirisi), *Historia Ventorum* (1622), *Historia Vitae et Mortis* (1623; Yaşam ve Ölümün Tarihi), *The Historie of the Raigne of King Henry the Seventh* (1622; VII. Henry Döneminin Tarihi), *Apophtagmes new and old* (1625; Yeni ve Eski Özdeyişler), *Sylva Sylvarum* (1627; Ormanların Ormanı), *Cases of Treason* (1641; İhanet Davaları), *Promus of Formularies and Elefancies* (1883), *The Poems of Francis Bacon* (1870; der. ve bas. haz. Rahip A. B. Grosart; *Francis Bacon'ın Şiirleri*).

ÖNSÖZ

Francis Bacon'ın *Yeni Atlantis* metni büyük olasılıkla 1624 yılında kaleme alınmıştı.^[2] Bu tarihten üç yıl sonra Dr. William Rawley'in editörlüğünde Bacon'ın denemelerinin toplandığı *Sylva Sylvarum* adlı kitabın son bölümünde yayınlandı.

Bir hukukçu, devlet adamı, filozof ve yazar olan Bacon, Rönesans'tan yeniçağa, öteki adıyla moderniteye geçiş döneminin en önemli simalarından biridir. Bacon tıpkı iki suratlı Roma Tanrısı Janus gibi, yüzünün biriyle geçmişe ötekisiyle geleceğe bakar. Bu şekilde, bilimin desteğiyle ele geçirileceğini ve nihayetinde enikonu hâkim olunabileceğini düşündüğü toplumsal dünyayı ve doğayı yazılarında tasarımların nesnesi yapabilmiştir. Bacon'ın modern yeniçağa, dolayısıyla aydınlanmaya dönük bilimsel çabalarını tanımlamak istersek, İngiliz bilim tarihçisi E. A. Burt'ün şu düşüncelerine atıf yapabiliriz:^[3] “Bacon'ın doğa bilimlerini, en üst düzlemde uyum sağlamış, işbirliğine dayalı bir girişim olarak görmesi; elle tutulur, gözle görülür deneylerin zorunlu ve reddedilmezliğini ampirisit bir anlayışla vurgulaması; hipotezlere (varsayımlara) güvenmemesi ve tümdengelimci yönetime ilişkin kapsamlı analizi; –bütün bunlar 17. yüzyılın ortasında henüz bilimi özümsemeyen insanların zihinlerine yerleşmiş anlayış ve görüşlerdi.”

Yeni Atlantis, Bacon külliyatı içinde bir fragment özelliği taşır; bölük pörçük, tasarımsal düşünceler içeren bir metindir bu. Ne var ki bu kitapçık, niceliksel boyutuyla çok orantısız bir etki yapmış, Bacon'ın eserleri arasında çok özel bir yer tutarak günümüze kadar gündemde kalmıştır. Bacon'ın bilim programı ve onun mümkün olan bir gelecek dünyasına ilişkin tasarımı, onun başka hiçbir metninde *Yeni Atlantis*'te olduğu kadar elle tutulur, gözle görülür bir biçimde sunulmamıştır.

Yeni Atlantis metin türü olarak ele alındığında, metin teorilerinin diliyle söyleyecek olursak, *kurmaca* metin ile *kullanmalık* metin; bir başka deyişle, edebiyat ile bilim arasında bir yerde durmaktadır. En azından onu, yayınevimizde çıkan, Thomas More'un *Ütopya*'sıyla karşılaştırdığımızda, metin kurmacaya daha yakın bir metin olarak bir romanın kimi özelliklerini paylaşmaktadır. Bacon'ın *Yeni Atlantis*'ini More'un *Ütopya*'sıyla karşılaştırıp anlamaya, daha doğrusu, bu metnin ütöpik niteliğini belirlemeye çalırırsak, *Yeni Atlantis*'in bir 'bilim-toplumu' modeli (ütopyası) sunmaya çalıştığını söylemek mümkündür. Bu bilimsel toplum modeli, bir yandan da Bacon'ın ilgi alanlarının ve geleceğe ilişkin düşüncelerin çok çeşitliliğini yansıtır. Bacon insanın kolektif yaşamıyla ilgili, örneğin aile, devlet gibi alanlar hakkında, sosyal öbek, ekonomi ve sosyal ilişkiler konusunda More kadar kapsamlı olmasa da bazı görüşler ortaya atar.

Platon - Timaios, Kritias ve Atlantis

Yeni Atlantis isimli efsanevi ada ya da ülke, Atlantis ile ilişkisi aşikâr bir ütöpik coğrafyayı temsil etmektedir. Günümüzde bile hâlâ çağına göre çok çok ileride olduğu varsayılan, batıp gitmiş bir uygarlığın coğrafyası olarak popüler kültürde önemli bir yer tutan Atlantis'ten ilk kez Platon, Timaios ve Kritias diyaloglarında söz eder. Timaios'a göre (24e-25d arasındaki bölümler) Atlantis Adası, arkasında büyük bir okyanusun uzanıp gittiği, Herakles'in tapınağının önünde bir yerdeydi. Platon'a bakacak olursak Atlantis Asya'dan ve Libya'dan daha büyük bir yerdi. Ayrıca bu ada, kraliçelerden oluşan bir iktidarca harika bir şekilde yönetiliyordu ve bütün ada bu yönetime itaat ediyordu (Timaios, 25d). Platon'a göre, Atlantis Adası'ndaki bu güçlü devlet, geçmişinde Avrupa'ya karşı da bir sefer düzenlemişti. Ada, gene aynı diyalogda verilen bilgilere göre, depremler ve su baskınları

sonucunda denize batıp gitmiştir. Öteki Platon diyalogu Kritias'ta (112e-121c) Tanrı Poseidon, Atlantis Adası'nı bizzat insanla doldurur. Atlantis sakinleri kendilerine bereketli bir ülke veren, patriarkal (babaerkil) bir devlet düzeni kuran ve madencilik, tarımcılık, ekonomi, ticaret ve bilimi teşvik eden denizlerin tanrısı Posaidon tarafından ödüllendirilmişlerdir. *Kritias* diyaloglarından edindiğimiz izlenimlerden çıkartacağımız sonuçlara bakacak olursak, Atlantis ideal boyutlarda tanrının "lütfuna mahzar" olmuş, bir düzen, bolluk ve güzellikler cennetidir.

Adaya ilişkin bu temel özellikler Bacon'ın *Yeni Atlantis*'inde de karşımıza çıkar; ancak elbette, daha makul ölçülere çekilmiş bir düzen vardır karşımızda; yeniçağın hemen eşiğindeki insanın bilgi ve birikim dağarına, beklenti ve gelecek projelerine uyumlanmış 'ideallerdir' söz konusu olan. Bacon Peru'dan Çin'e ve Japonya'ya yaptığı yolculuk sırasında Yeni Atlantis'e sürüklenen bir Avrupa gemisindeki denizcilerin yolculuğunu ve yaşadıklarını anlatır. Bu Yeni Atlantis'te keşfedilen adanın adı Bensalem'dir. Bacon bu adadaki insanların törelerini, âdet ve geleneklerini, ahlak anlayışlarını enikonu tanıtırken özellikle bir 'bilimler akademisi'ni andıran 'Süleyman'ın Evi' kurumunu bütün ayrıntılarıyla okura tanıtır. 'Süleyman'ın Evi' Bacon'ın okuyucularınca da böyle bir akademi olarak anlaşılmalı, özellikle de 17. yüzyılın –içinden Royal Society'nin çıkacağı- püritan eğitim ve bilim reformlarının geliştirildiği bir kurum olarak değerlendirilmiştir. (Bu konuda, *The Great Instauration. Science, Medicine and Reform 1626-1660*, London, 1975; Charles Webster ve Christopher Hill, *Intellectual Origins of the English Revolution*, Oxford 1971'e bakabilirsiniz).

Yeni Bir Dünya

Yolunu kaybeden denizciler Yeni Atlantis'e adım atar atmaz yepyeni bir dünya ile karşılaşır. Buranın sakinleri, yabancıları, herhangi bir şiddet kullanma yoluna gitmemekle birlikte temkinli bir şekilde ağırlarlar. Ada sakinleri savaş karşıtlığını, birlikte yaşamının temel koşuluna dönüştürmüşlerdir; takas aracı olarak para kullanmadıkları gibi, yaşama pratiklerinde ilkece komünal, ortaklaşıcı ve paylaşımcı bir tarzı Hıristiyanlığın temel ilkeleriyle birleştirmişlerdir. Bacon'ın bu ideal toplumunun insanları, bütün çekingenliklerine ve temkinli davranışlarına rağmen yabancılar karşısında saygı göstermekte kusur etmezler. Yeni gelenleri, hem karantina işlevi taşıyan hem de misafirleri adanın kendine özgü şartlarına hazırlayacak bir ortamı sunan bir tür "yabancılar evi"nde ağırlarlar. Çok geçmeden Adalıların (17. yüzyıla göre) çok etkin bilgilere sahip oldukları ortaya çıkar; Atlantis sakinleri evrensel bir dil kullanmakla kalmayıp sistemli araştırmalarla doğa hakkında bilgiler toplayıp durmaktadırlar. Yabancıların, bir tür doğallaştırılma sürecinden geçmeden bu ülkeye yerleşmelerine izin verilmemektedir.

Bensalem üzerindeki toplumsal düzen biçimi gerçi kast-zümre farklılıklarını tanımaktadır, ama bu farklılıklar "sınıflı toplumlarda" olduğu gibi zenginliğe, özel mülkiyete dayanmayıp, bilgiye, itibar ve yaşa göre tayin edilmektedir. Yeni Atlantis'in kadınları tamamen özgürleşmiş, özlenebilecek bütün haklara kavuşmuş olmasalar da anne olarak büyük bir saygı görmektedirler. Adalılar katı bir tek eşli sistemin ilkelerine uymakta ve bu tekeşli aileyi, bütün musibetlerin, "izin verilmemesi gereken hırs ve arzuların" panzehiri olarak görmektedirler.

Bacon, aşırı bir titizlikle ve ayrıntıları gözetleyerek Bensalem'deki bilimler akademisini, ("Süleyman'ın Evi"ni) tanıtır. Bu kurumun içinde bir metafizik ve ontoloji (varlıkbilim) enstitüsü bulunmaktadır. On iki yılda bir, dünyaya açılan araştırma ve inceleme gezileri düzenlenmektedir. Bu araştırma ve incelemelerden edinilen bilgiler, bulgular, dünyayı "aydınlatmak" için kullanılmakta ve

ansiklopedik bir sistem içinde sınıflandırılıp değerlendirilmektedir. Akademik kuruluş amacı doğaya hâkim olmak, onu insan aklının ve bilimin nesnesine döndürmektir. Doğaya insanın hâkim olması düşüncesi, Bacon'ın modern bilimlere yaptığı katkıları anlamının önkoşulu gibi bir şeydir. 1620 tarihini taşıyan *Novum Organum Scientiarum*'unun 1. kitabının 3. aforizmasında şöyle der Bacon: “Nedenler konusundaki cehalet sonuç almayı, etkili olmayı engellediği için bilgi ile insanın kudreti aynı şeydirler. Çünkü doğa boyun eğdirilerek denetime alınır ve teorik felsefede neden olarak yer alan şey, pratik felsefede yasaya dönüşür.” Bu anlayış doğrultusunda Bacon, her hakiki bilimden, “insanı doğanın efendisi yapmasını”^[4] bekler.

Francis Bacon, *The Advancement of Learning* adlı yazısında doğabilimlerinin görevlerini, *kazmak* (to dig) ve *işleyip inceltmek, temizlemek, rafine etmek* (to refine) olarak belirler. Kazı yapanları, rehberler; kazı alanlarını, madenin doğa felsefesi olarak tanımlarken, yöntemlerini “inquisition of causes” (nedenlerin araştırılıp incelenmesi) olarak anlar. *İncelticiler, demir dövücüler, demir işleyicilerdir*; bunların çalışma alanı, doğa felsefesidir, yani demiri (madeni) eritme fırınının doğa felsefesi. Demir dövücülerin (doğa felsefecilerinin) yöntemi “production of effects”, yani sonuç ya da etki üretmektir. *Yeni Atlantis*'i anlayabilmek için bu modeli kafamızda tutmamız şart olduğu gibi, gene *Novum Organum*'da açıklanan bir yöntemsel kaygıyı da bilmemiz gerekir. Bacon burada, tanıtımda da belirttiğimiz gibi, araştırılacak fenomen ile ilgisi bulunmayan verileri ayıklayan bir tümevarım yöntemi kullanır. Ne var ki *Yeni Atlantis*, bu konuların üzerine öyle bizi aydınlatacak şekilde gitmez elbette. Bacon bu metinde bize araştırma alanlarının ve araştırdıkları nesnelere bir listesini verir. Bu liste bile bize Bacon'ın ufkunun genişliği ve tasavvur ettiği ideal bilim dünyasının içerdiği çeşitlilikler açısından bir fikir vermeye yeter; onun bilimsel fantezisinin bir belgesidir bu.

Araştırma/inceleme alanları:

Yeraltı mağaraları: aşağı bölgeler

Çok yüksek kuleler: yüksek bölgeler

Büyük denizler: tuzlu su üretimi/tatlı su üretimi

Deniz bilgisi

Deneysel bilimler:

Meteoroloji

Tıbbi banyolar

Deney maddeleri/ağaç okulları

Meyve kültürleri/meyvecilik

Farmasi/eczacılık

Anatomi/hayvan anatomisi

Toksikoloji (toksin bilim)

Humangenetik (insan genetiği)

Besin maddeleri üretimi

Homöopati (sağlıklı insanlarda hastalığa yol açıcı maddelerin çok azını kullanarak hasta tedavi etme yöntemi)

Eczaneler

Mekanik sanatlar:

Enerji üretimi: Doğal ısının kullanılması

Optik atölyeleri

Teleskop

Mikroskop

Mıknatıslar

Akustik atölyeleri

İşitmeye yardımcı aygıtlar

Ses tekniği

Duyum fizyolojisi enstitüsü

Tat duyumu fenomenleri

Doğayı taklit etme deneyleri

Mekanik atölyesi

Uçmak (uçma teknikleri)

Sualtı tekneleri

Otomatların imalatı

Matematik evi:

Geometri ve astronomi aygıtlarının imalatı

Göz yanıltıcı aygıtlar evi:

Duyu yanıltmaları (Yanılsama teknikleri)

Bu liste öyle fazla açıklamaya gerek bırakmaksızın Bacon'ın düşünme tarzını gözler önüne sermeye yetiyor olmalı. Bacon'ın araştırma ve inceleme alanları olarak yaptığı sınıflandırmalar kadar, araştırma süreçleri içinde bilim adamlarının organizasyonuna ilişkin görüşleri de ilginçtir. "Süleyman'ın Evi"ndeki çalışmalar, aralarına sınırlar çekilmiş olan, ama katı kurallar uyarınca ortak faaliyet gösteren ekiplerce gerçekleştirilirler. Bacon bu sınıflandırmada, tümevarım ilkesine göre tasnif edilmiş 9 bilim grubu oluşturur: Bu gruplar somut, ampirik bulgulardan başlayarak en genel önermelere (soyutlara) doğru yol alırlar:

Mercatores Lucis: 12 aydınlık taciri

Depraedatores: 3 yağmacı: Bunlar kitaplarda anlatılan deneyleri toplarlar.

Venatores: 3 avcı: Bütün mekanik sanatlara el atarlar.

Fossores, sive

operatores in Mineris: 3 maden ocağı ya da çukur kazıcı:

Bunlar yeni deneyler yaparlar.

Divisores: 3 tasnif edici: Bunlar deney sonuçlarını ‘istatistik’ bir düzen içine sokarlar

Euergetas: İyilik yapıcılar: Bilimsel bulguların pratikte uygulanma imkânlarını araştırırlar.

Lampadas: 3 meşaleci: “Süleyman’ın Evi”nin üyeleridirler.

Önlerine konmuş deney sonuçlarından yararlanıp, doğanın özünün derinliklerine daha çok inen yeni deneyleri planlayıp organize ederler.

Isitores: 3 aşıcı: Yapılmasına karar verilmiş ve görev dağılımı yapılmış deneyleri gerçekleştirip sonuçları hakkında bilgi verirler.

Interpretes Naturare: 3 doğa yorumcusu: Bu bilimadamları o zamana

kadar yapılmış buluş ve

bulguları yorumlarlar.^[5]

Bacon'ın "Süleyman'ın Evi" gerçi *Yeni Atlantis*'in ayrılmaz bir parçasıdır, ama tamamen yalıtılmış olarak ve büsbütün özerk bir şekilde çalışır. Araştırma çalışmaları büyük bir huzur ve rahatlık içinde, bir tür dış barış ile iç ahengin birbirine denk geldiği ortamda sürdürülür burada. Bilime karşıılmaz, bilim ise dışa karşı sorumluluğunu bilir. Karşımızda, bilimcinin topluma karşı sorumluluğu sorunu vardır. Edebiyat tarihi içinde ikide birde tematize edilen bu konu Marlow'un *Doctor Faustus*'undan tutun da Mary Shelley'in *Frankenstein*'ına, *The Modern Prometheus*'tan Dürrenmatt'ın *Fizikçiler*'ine kadar sık sık karşımıza çıkar. Yunan Prometheus mitosunda da bulduğumuz bu konu, *Yeni Atlantis*'te bizi bir kez daha düşünmeye yöneltir. Bilim insanlarının toplum karşısındaki sorumluluğu konusunda Bacon'ı bir kez daha doğrudan konuşturabiliriz. Toplu eserlerinin 5. cildinin 411. sayfasında şöyle yazar düşünür: "(Aramızdaki) danışma ve görüşmelerde keşfettiğimiz, ortaya çıkardığımız şeylerden ve doğaya ilişkin bilgilerden hangilerini yayımlamak (açıklamak) hangilerini yayımlamamak istediğimize karar veririz: Ve hepimiz gizli tutulmasını düşündüğümüz şey konusunda, onu saklamak için bir saklı-tutma yemini ederiz; bazı şeyleri (üstündeki örtüyü açıp) devlete açıklarken bazılarını gizli tutarız."

İlerleme-Yenileme-İyileştirme ve

Avrupa insanı, Rönesans'la ve yeniçağla birlikte ilerleme kavramını, faal, doğayı değiştirmeye yönelmiş insan olarak bu faaliyetinin içinde keşfetmiştir. Başka bir deyişle, yeniçağ insanı ilerlemeyi icat etmemiş, tarihin, hayatın içindeki bir olgu olarak ilerlemenin bilincine varmıştır. Yeniçağ başlarında, “değişmenin/iyileşmelerin” dıştan müdahaleye gerek olmadan “gelişmelerin” (ilerlemelerin) içinde “kendiliğinden” gerçekleşip durduğu anlayışıyla birlikte bir *tarih bilinci* de doğmaya başlamıştı. Doğa süreçlerinin, insan müdahalesine gerek duymadan bir gelişmenin taşıyıcılığını yapmakla birlikte, insanoğlunun müdahalelerinin de bir ilerleme/gelişme destekleyicisi olabileceği anlayışı, doğanın, toplumun ve tarihin yönlendirilebileceği, müdahale edilebileceği düşüncesini, daha doğrusu etme zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Günümüze kadar önemini korumuş, klasikleşmiş üç ütopyanın (*Ütopya, Yeni Atlantis, Güneş Ülkesi*) hemen hemen Rönesans ile yeniçağın birleştiği tarihsel noktaya rastlamaları tesadüften başka her şey olmalıdır. Doğa ve insanlık tarihi “geri düşmeleri” “tökezlemeleri”yle, son tahlilde hep ileriye doğru bir gelişme çizgisi izliyorsa, yapılacak olan, bu yolculuğa planlı programlı yön vermek, tökezlemeleri önlemek, doğal, tarihsel ve toplumsal hayatı aklın kılavuzluğunda “insanlığın iyiliğine ve çıkarlarına” cevap verecek bir yolda desteklemektir.

Francis Bacon'ı öteki ütopyacılarından ve düşünürlerden farklı kılan yan, ilerlemeyi bilimin ve (dar anlamda) teknolojinin bağlamı dışında tarif etmeyişidir. Bilim, her düzlemde hayatı ideal bir toplum düzleminde iyileştirmenin ve kurmanın biricik aracıdır; bu anlamda, *akıl-bilim-tekniik* ayrılmaz bir bütün oluştururlar. (Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınma ya da ilerleme söyleminde de kendini ele veren bir bütündür bu, dolayısıyla bu bağlamda akıl, bilim, ilerleme, modernleşme gibi önyaydınlanmaya kadar geri giden kavramların ve düşüncelerin tartışılması ülkemiz özelinde apayrı bir önem taşımaktadır. Bu noktaya kısaca değinmekle yetiniyoruz.) Bacon, gene tanıtım yazısından çıkartabildiğimiz kadarıyla, bir tümevarım yöntemi geliştirmeye çalışır. Tekten, somuttan, genele/soyuta giderek ulaşacağımız genel geçerli bilgiler üzerinden genel geçerli doğruların (bilgi'nin) ortaya konması demektir bu. Burada Bacon'ın elimizdeki bu küçük metnin dışında dile getirdiği bilim-ilerleme görüşlerinin en azından Batı dünyasındaki “ilerleme”, teknolojik gelişme vb. tartışmalarında işlevsel olduğunu hatırlatıp bu ilişkiye kısaca değinmek gerek.

Günümüzde bilimin insana yarardan çok zarar getirdiği, hatta zaten sonuna vardığı; teknolojinin, bu anlamda da ilerlemenin dünyayı kıyamete doğru sürüklediği yolundaki ciddi ve popüler kaygılar her düzlemde karşımıza çıkıyor. Felsefenin düzleminden sorunu tanımlamaya çalışırsak, şöyle bir özet yapmak mümkün: Rönesans'ta ilerlemeyi keşfeden insan, bu ilerleme keşfini teorik felsefe düzleminde yorumlayıp insanlığın önüne bilimsel-teknolojik bir ilerleme hedefi koymuştur. Pratiği (deneysel dünyayı) bir yana bırakan bu ilerleme söylemi, sonunda bir tıkanma noktasına gelip dayandı. Öyleyse şimdi bu teorik düzlem, yerini “pratik felsefe”ye bırakmak zorundadır. Yani doğanın, bilimin, teknolojinin ilişkisini soyut bir ilerleme, modernleştirme söyleminden somut gerçekliğe çekerek değerlendirmek şarttır. İşte bu anlamda Bacon, somuttan, ampirik olandan yola çıkan bir bilim düşünürü olarak, (Batı'da) değerlendirilmeyi hâlâ hak etmektedir.

Elbette *Yeni Atlantis*'e bu sorunsal öbeğinin yansıması çok çok dolaylı. Gene de onu okurken hele bizim tarihsel gelişmemizde çok önemli bir yer tutan ilerleme, modernleşme söylemine çok dolaylı da olsa yaptığımız atıfla, metin apayrı bir önem taşıyacaktır.

Öte yandan, elbette sadece *Yeni Atlantis*'i değil, öteki ütopyaları da, aydınlanma hareketinin eşiğindeki Avrupa burjuva sınıfının ekonomik hayata hâkim olmasının ardından politik gücü de eline geçirmeye doğru yönelişiyle birlikte değerlendirmek gerekir. Feodal düzenin, aklın (bilimin) yargıç sandalyesi önünde kendini ya meşrulaştırıp haklı kılmak ya da yok olup gitmek tercihi ile karşı karşıya kalmaya başladığı dönemleridir bunlar.

Bir kez daha yineleyecek olursak, ütopya anlayışının çıkış noktasında 16. yüzyıldaki içeriğiyle ilerleme kategorisi yer almaktadır; hani sırf iki önemli isim vermek durumunda kalırsak, Descartes ve Bacon, ilerleme ütopyasını dönemlerinin en yetkin biçimiyle kafalarında tasarlayabilmişlerdir, diyebiliriz. 'Scientia nova' ilerleme düşüncesiyle ve tarih bilinciyle birlikte doğmuştu ve bu tarih bilinci, tarihe radikal bir yepyeni başlangıç yapma konusunda akla bu tarihi yapma yetkisi tanımaktan geri kalmamıştı. Öteki deyişle, 16.-17. yüzyılın ilerleme ütopyalarında akla, tarih yapıcı bir rol yüklenmişti.

İnsanların tarihi bizzat yapabilecekleri düşüncesi, ütopyanın edebi biçiminin anahtarını oluşturur; ama bu edebi biçimin ya da ütopyanın öncüleri gene tarih yazımında (örnek: Machiavelli'nin *Discorsi*'si) ya da anlatıcı edebiyatın (öykünün) basit biçimlerinde karşımıza çıkar (örnek: *Exemplum*).

Bir Karşılaştırma: More ve Bacon

Her ne kadar, 'Ütopya' dediğimiz, insanın zihninde yarattığı ve içinde yaşamak istediği ideal toplum biçimi, onu tasavvur eden kişinin öznel arzularına, beklentilerine göre farklı içerikler ve biçimler kazansa da bütün ütopyalar için geçerli olan bir olgu vardır. O da ütopya biçimindeki bir toplum kurgusunun, kişinin içinde yaşadığı toplumsal ilişkilerin mahiyetinden doğrudan etkilenmesidir. Bir insanın hayal edebileceği ideal bir toplum biçiminin sınırları ve özellikleri, o insanın içinde bulunduğu toplumsal gerçeklikle sıkı sıkıya bağlantılıdır. Kısacası, en gerçek-dışı kurgulara bile biçim veren şey toplumsal gerçekliğin kendisidir aslında. Bu bakımdan, Francis Bacon'ın *Yeni Atlantis*'te savunduğu ideal toplum biçiminin özelliklerini değerlendirirken, salt Francis Bacon'ın düş gücüne veya psikolojik durumuna odaklanmak yetmeyecek, Bacon'ın içinde bulunduğu toplumsal ilişkilerin yapısını ve Bacon'ın bu ilişkiler içindeki yerini çözümlememiz gerekecektir.

Bacon'ın yaşadığı dönem, Kopernik'in, Kepler'in ve Galileo'nun buluşlarının ve formülasyonlarının zaten gitgide ekonomik ve siyasi gücünü yitirmekte olan Katolik Kilisesi'nin dogmatik dünya görüşünü ve dinsel ideolojisini sarstığı veya sarsmış olduğu dönemdir. Yükselen ticaret burjuvazisinin de teşvik ettiği bilimsel devrimlerin yarattığı düşünsel ve bilimsel anlamda devrimci ortam, eski bir dönemin kapanmakta ve daha birçok yeniliğe gebe yeni bir dönemin açılmakta olduğu hissini Avrupa'nın ve özellikle de Britanya'nın kamusal alanında yaymaktadır. Bulunan her yeni yöntem, teori ve yasa, ortaçağın köhnemiş dünya görüşüne başka bir darbe indirmekte, toplumların ilerlemesinin insan iradesine ve bilimsel, teknolojik gelişmeye bağlı olduğunu savunanlara cesaret kazandırmaktadır. Siyasetle bu kadar iç içe olmasına rağmen Bacon'a da dini dogmaları kıyasıya eleştirme ve bilimi kayıtsız, şartsız savunma cesaretini veren şey işte içinde bulunduğu bu devrimci ortamdır. Bilime attığı bu önem tabii ki Bacon'ın kurguladığı ideal topluma, yani kitabı *Yeni Atlantis*'e sinmek zorundadır. Öyle ki Thomas More'un *Ütopya*'sı ile karşılaştırdığımızda, Bacon'ın kafasındaki ideal toplumda eşitlik, özgürlük, mutluluk, erdem vs. gibi

soyut birtakım nosyonlara ve bu nosyonların başlangıç noktası olduğu sorunlara pek değinilmez. *Yeni Atlantis*'te göreceğiniz gibi tüm bu soyut kavramların içeriğinin belirleyicisi, bilime verilen önem ve bilim kaynaklı ilerleme fikridir. Thomas More'da mutluluğun, erdem, ahlakın ne olduğuna dair ontolojik soruların yanıtlanmaya çalışıldığını ve o çağın toplumsal düzenindeki birtakım ahlaki sapkınlıkların eleştiriye tabi tutulduğunu görürken, Bacon'da ideal toplumun hemen bütün özelliklerinin oldukça maddi bir ölçüt olan teknolojik ve bilimsel üstünlükle tanımlanması neticesinde, insanın kendisiyle ilgili sorunların özüne inilmez. More için ideal toplumun nasıl olacağı sorunu, ideal insanın nasıl olacağı sorunundan bağımsız düşünülemezken, Bacon'da bilimsel anlamda mükemmele erişmiş olan ideal toplum zaten kendi ideal insanını yaratmaktadır.

Bacon'ın içinde bulunduğu dönemde, bilimsel teknolojik devrimin ilerleme umutlarını sürekli diri tutması ve bu umutların artık birbirlerini tetikleyen bilimsel bulgular tarafından sürekli beslenmesi özellikle üst sınıflar için mevcut toplum düzenine yönelik birtakım radikal eleştiriler getirmeyi pek teşvik etmezken, More'un yaşadığı dönemin siyasi kaosu ve bu kaosun nereye doğru gidebileceğine dair belirsizlikler mevcut toplumsal düzenin bütününden radikal bir kopuş olması gerektiği fikrini canlı tutmuştur. Bu bakımdan, More'un *Ütopya*'sında özel mülkiyetin kaldırılması gerekliliğini ortaya koyan radikal bir eleştiri ve bir yandan da o günün koşulları içinde eşit bir toplum yaratmanın olanaksızlığı hissi yer alırken, Bacon'da mevcut topluma yönelik herhangi bir radikal eleştiri ögesine rastlanmaz; ki zaten bilimsel teknolojik ilerlemeyle toplum Bacon'ın tasavvur ettiği yöne doğru ister istemez gitmektedir. Bu bakımdan, Bacon'ın ütopyasında bilimsel ilerlemeyle gelecekte kaçınılmaz olarak ulaşacağımız toplum biçiminin özelliklerinin tasvir edildiğini, fakat More'da olması gereken fakat o koşullar içinde gerçekleşmesi pek de mümkün olmayacak bir dünyanın anlatıldığını söyleyebiliriz. Bu bakımdan, Bacon'ın ütopyasına ulaşılacak aydınlık günlere yönelik bir güzelleme can verirken, More'un ütopyasına toplumun içine battığı yozlaşmışlık çukurunun hissettirdiği bir karamsarlık duygusu hâkim olmaktadır.

Veysel Atayman

Mart 2004, İstanbul

YENİ ATLANTİS

Tam bir yıl kaldığımız Peru'dan ayrılarak, Pasifik Okyanusu üzerinden Çin'e ve Japonya'ya doğru yelken açtık. Yanımıza bize on iki ay yetecek kadar erzak almıştık. İlk beş ay, doğudan, hafif ve cılız, ama aynı zamanda bizim için koşulları uygun kılan rüzgârlar esti. Fakat daha sonra rüzgârın yönü tersine döndü ve batıdan esmeye başladı. Bu durum, bizim hızımızı epey kesmişti; hatta bazen hiç ilerleyemediğimiz de oluyordu. Doğrusu bazen geri dönsek mi diye düşünmüyor da değildik. Daha sonra güneyden doğuya doğru esen son derece güçlü ve şiddetli rüzgârlara maruz kalmaya başladık. Bu rüzgârlar bizim bütün karşı çabamıza rağmen gemimizi güneye doğru sürükledi. Bu arada erzağımız da tükenme noktasına gelmişti. Halbuki tutumlu kullanmaya ne kadar da özen göstermiştik.

Artık dünyanın uçsuz bucaksız sularının ortasında aç ve susuz kalmıştık. Mahvolduğumuz kesindi ve ölümü beklemekten başka çaremiz yoktu. Yine de son bir umutla gönüllerimizden geçenleri ve yakarılarımızı "mucizelerini denizlerde gösteren" Tanrı'ya ulaştırmaya çalışıyorduk. O'nun merhametine sığınıyor ve nasıl en başta önce denizleri, ardından da kuru toprağı yarattıysa, şimdi yine bizim için bu denizin üzerine bir kara yaratıp bizi bu durumdan kurtarmasını diliyor ve bunun için O'na yalvarıyorduk.

En sonunda bir akşam üzeri, ufukta, kuzey yönünde yoğun bulut kümeleri gibi bir şeyler gözümüze çarptı ve hepimiz bir karaya yaklaşmakta olduğumuz umuduna kapıldık; çünkü hep Pasifik Okyanusu'nun bu kısmının tamamen keşfedilmemiş olduğunu ve bu yüzden de şimdiye kadar gün ışığına çıkarılamamış adalara veya kıtalara rastlayabileceğimizi düşünmüştük. Bu yüzden de bir karanın var olduğunu umut ettiğimiz tarafa doğru bütün gece yol aldık. Nihayet ertesi günün şafağında, ormanlarla kaplı olduğu için karanlık bir yer gibi gözüken düz bir kara parçasına doğru ilerlemekte olduğumuz apaçık ortaya çıkmıştı. Bir buçuk saat daha yol aldıktan sonra, artık şirin bir kentin güzel bir limanına girmiştik. Burası pek büyük olmasa da özenle kurulmuş ve denizden son derece hoş bir görünümü olan bir kentti. Karaya çıkana kadar buranın nasıl bir yer olabileceğini düşünüp durduk.

Tam karaya çıkmaya hazırlanıyorduk ki limanda eli değnekli bir grup insan gördük. Bu insanlar sanki bizim karaya çıkmamıza engel olmaya çalışıyorlardı. Fakat bunu bağırap çağırılmadan ve herhangi bir şiddet belirtisi göstermeden, birtakım işaretlerle bizi uyararak yapıyorlardı. Oldukça şaşırılmış ve hayal kırıklığına uğramış bir şekilde ne yapmamız gerektiğini tartışmaya başladık.

Tam o sırada, içinde yedi sekiz kişinin bulunduğu bir sandal bize doğru gelmeye başladı. Sandalın içindekilerden birinin elinde iki ucu maviye boyanmış kamıştan sarı bir değnek vardı. Bu sarı değnekli adam kendinden emin bir şekilde gemimizin güvertesine çıktı ve bizlerden biraz daha önde duran bir arkadaşımıza cebinden çıkardığı ufak bir parşömen tomarını uzattı. Bizimkilerden biraz daha sarı olan bu parşömen tomarı, yazı tabletlerinin varakları kadar parlak, aynı zamanda da yumuşak ve bükülgeni. İçinde eski İbranice, eski Yunanca ve okullarda öğretilen Latince ve İspanyolca'yla şu sözler yazılıydı: "Karaya çıkmayın, hiçbiriniz karaya çıkmasın, size kalmanız için daha uzun bir süre verilmediği takdirde on altı gün içinde bu sahili terk edin; bu süre içinde taze su, yiyecek ya da hastalarınız için yardım isterseniz veya geminizin tamire ihtiyacı varsa isteklerinizi yazın; imkânlarımız dahilinde bu isteklerinizi karşılayacağız." Bu vesika, kanatları açılmamış, fakat aşağı doğru sarkmış çocuk yaştaki bir melek figürünü taşıyan bir mühürle damgalanmıştı ve bu mührün yanında bir de haç vardı. Bu tomarı bize veren adam geri döndü ve yanımızda sadece, cevabımızı almak için bir hizmetkâr bıraktı.

Konuyu aramızda tartışmaya başlayınca zihnimiz allak bullak oldu. Karaya çıkmamıza izin verilmemesi ve daha karaya yanaşır yanaşmaz geri dönmemiz konusunda uyarılmamız bizi son derece hayal kırıklığına uğratmıştı. Öte yandan, buradaki halkın bildiğimiz dilleri kullanmaları ve bize son derece insani bir biçimde yaklaşmış olmaları bizi oldukça rahatlatmıştı.

Yanıtımızı İspanyolca verdik: “Gemimizi soruyorsanız, şimdiye kadar fırtınalardan çok, ters yönden esen durgun rüzgârlarla cebelleştığımız için bir sorunu yok. Fakat, hastalarımızın sayısı epey fazla ve durumları da ağır; karaya çıkmamıza bir an önce izin verilmezse, hepsi de ölümlerle burun buruna gelecek.” Diğer isteklerimizi de uzun uzadıya listeledik ve ayrıca elimizde bir miktar mal olduğunu, ihtiyaçlarımızı gidermelerine karşılık isterlerse bu malları onlara verebileceğimizi ve böylelikle de yardımlarının kendilerine bir yük olmamasını sağlayabileceğimizi ekledik. Yanıtımızı bekleyen adama ödül olarak bir miktar altın para ve bize notu ileten kişiye verilmek üzere de bir parça koyu kırmızı kadife teklif ettiysek de o bunları almayı reddetti ve onlara şöyle göz ucuyla bile bakmadan yanımızdan ayrıldı, sonra da kendisi için gönderilen küçük kayığa binerek geldiği yere geri döndü.

Yanıtımızı ilettikten yaklaşık üç saat sonra oranın yerlisi olduğu anlaşılan bir adam bize doğru yaklaşmaya başladı. Üzerinde bir tür saf yünden, uzun kollu, bizimkilerden çok daha parlak, tam tamına lacivert renkte bir kaftan vardı. Hem üzerine giydiği şey, hem başına taktığı, özenle dokunmuş Türk kavuklarına benzeyen, fakat onlar kadar büyük olmayan şerpuş yeşil renkteydi. Saçları bu şerpuşun altından lüle lüle gövdesine doğru iniyordu. İnsanda saygı uyandıran bir görünüşe sahipti. Bindiği kayık yer yer yaldızlıydı ve yanında sadece dört kişi vardı. Ancak arkalarından gelen kayıkta neredeyse yirmi kişi vardı. Gemimize bir ok atmalık mesafe kalıncaya kadar ilerledikten sonra bize doğru birtakım işaretler yaparak, lacivert kaftanlı adamı karşılamamız için birkaç kişi göndermemizi istediler. Hemen harekete geçerek, gemimizin şefini beraberindeki dört kişiyle birlikte onlara doğru gönderdik.

Kayıklarına altı yard kadar bir mesafe kalınca da bağırarak orada durmamızı, daha fazla ilerlemememizi istediler; biz de öyle yaptık. Ardından, lacivert kaftanlı adam ayağa kalkıp, yüksek sesle ve İspanyolca, “Hıristiyan mısınız?” diye sordu. Biz de kayıklarının üstündeki haçı görüp biraz rahatlamış bir şekilde, “Evet Hıristiyanız,” cevabını verdik. Bunun üzerine lacivert kaftanlı adam sağ elini göğze doğru kaldırıp daha sonra da yavaşça ağzına doğru götürdü (bunu Tanrı’ya şükrederken yaparlarmış) ve “Siz, hepiniz birden, korsan olmadığınız, bu son kırk gün içinde haklı veya haksız yere kan dökmediğinize İsa’nın başı üzerine yemin ederseniz, karaya çıkmanıza izin verebiliriz,” dedi.

Biz de hepimizin teker teker yemin etmeye hazır olduğunu söyledik. Bu arada, lacivert kaftanlıının yanındakilerden, kâtip olduğunu zannettiğim birisi olan biteni not alıyordu. Sandalda bulunan haşmetli adamın yanındaki başka bir kişi, efendisi kendisine bir şeyler söyledikten sonra yüksek bir sesle, “Efendim bilmenizi istiyor ki, geminize, sizin yanınıza gelmemesinin sebebi, gururuna yediremediği veya kibarlık tasladığı için değildir. Bize ilettiğiniz mesajda aranızda hastaların bulunduğu bilgisini vermişsiniz. Şehrin sağlık danışmanı, efendimizin bu hasta insanların yanına yaklaşmasını sakıncalı buldu,” dedi.

Ona doğru eğilerek selam verdik ve “Efendinizin aciz hizmetkârlarıyız; şimdiye kadar bize yaptıklarınız büyük bir soyluluk ve insanlık örneğidir. Fakat sanmıyoruz ki, gemideki arkadaşlarımızın hastalıkları bulaşıcı olsun,” dedik. Bunu duyunca geri döndü. Onun ardından kayıktaki kâtip güvertemize çıkmak üzere bize doğru yöneldi. Elinde, turuncu ile koyu kırmızı arası

bir renkte, portakala benzeyen ve harika kokulu, kendi memleketlerine ait olduğu anlaşılan bir meyve taşıyordu. Sanki bu meyveyi gemimizde var olduğunu düşündüğü bulaşıcı hastalıktan korunmak için elinde tutuyordu. Bize yeniden İsa ve onun faziletleri üzerine yemin ettirdikten sonra ertesi gün sabah saat altıda “Yabancılar Evi” denilen bir yere gönderilmek zorunda olduğumuzu ve orada da gemideki hasta ya da sağlam herkesin ihtiyaçlarının karşılanacağını söyledi. Kendisine altın para teklif ettiysek de gülümseyip, “Bir iş için iki kez para alamam,” diyerek yanımızdan ayrıldı. Demek ki, verdiği hizmet, devleti tarafından karşılıksız bırakılmıyor, kendisine yeterince para ödeniyordu. Sonradan öğrendim ki, onlar rüşvet alan memurlar için “bir iş için iki defa para almak” ifadesini kullanıyorlarmış.

Ertesi sabah erkenden, daha önce elinde bir değnekle gelmiş olan görevli gemiyi ziyaret etti ve bizi “Yabancılar Evi”ne götüreceğini ve belki de bütün gün bu işle uğraşmak durumunda olabileceğimizi düşünerek yanımıza kendisine belirtilen saatten önce geldiğini söyledi. “Bana sorarsanız,” dedi, “aranızdan birkaç kişiyle önceden gidip kalacağınız yeri bir görelim, orayı sizin için daha uygun bir hale nasıl getirebileceğimizi konuşalım. Daha sonra aranızdan hasta olanları ve karaya çıkartmak istediklerinizi oraya gönderirsiniz.”

Ona teşekkür ettik ve “Bizim gibi çaresiz durumdaki yabancılara yardım ettiğin için Tanrı seni mükâfatlandıracaktır,” dedik. Bunun üzerine, içimizden altı kişi onunla beraber karaya çıktı. Karadayken, o önde, biz arkada yürüyorduk ki bize dönerek, “Ben sizin sadece bir hizmetkârınız ve rehberinizim,” dedi. Ardından bizi birbirinden güzel üç sokaktan geçirdi. Yol boyunca bu sokakların iki tarafına dizilmiş insanlar gördük. Bu insanlar, bize merak ve hayretle değil, medeni bir tavır içerisinde “hoş geldiniz” dermiş gibi bakıyorlardı. Aralarından geçerken birkaçı kollarını öne doğru uzatıyordu ki bu, onların “hoş geldiniz” demekte kullandığı bir hareketmiş.

Yabancılar Evi, bizim kullandığımız tuğlalardan daha mavi bir tuğladan yapılmış, bir kısmı camlı, bir kısmı da yağlı kumaşlı, hoş görünümlü pencereleri olan güzelce ve geniş bir konaktı. Rehberimiz bizi önce konağın üst katındaki zarif bir salona götürdü. Kaç kişi olduğumuzu ve aramızdan kaçının hasta olduğunu sorunca gemideki toplam elli bir kişinin on yedisinin hasta olduğunu söyledik. Bizden biraz sabırlı olmamızı, kendisi dönünceye kadar orada beklememizi söyleyerek bir saatliğine yanımızdan ayrıldı. Geri döndüğünde bizim için hazırlanmış on dokuz odayı teker teker gösterdi. Öyle görünüyordu ki, bu odaların diğerlerinden daha iyi olan dördü bizim ileri gelen dört adamımızı ağırlayacak, geri kalan on beşinde ise ikişer ikişer olmak üzere biz kalacaktık.

Odalar, zevkli döşenmiş, büyükçe ve ferah odalardı. Daha sonra da bizi, yatakhaneye benzeyen uzun bir salona götürdü ve salonun bir tarafında sedir ağacından yapılmış bölmelerle birbirinden ayrılmış son derece temiz, on yedi hücreyi gösterdi; salonun diğer tarafında duvardan ve pencereden başka bir şey yoktu. Toplam kırk tane, yani bizim ihtiyaç duyduğumuzdan daha fazla olan bu hücreler belli ki aramızdaki hastalar için klinik işlevi görecek bir şekilde düzenlenmişti. Öğrendiğimize göre, hastalarımız arasından iyileşenler bu hücrelerden alınıp bir odaya aktarılacaktı. Bu amaçla, daha önceden bahsettiklerimize ek olarak on oda daha hazırlanmıştı. Tüm bunları gördükten sonra üst kattaki salona geri döndük. Yanımızdaki görevli, salonda, bu ülkede, birine bir görev veya emir verilirken yapıldığı gibi, değneğini biraz havaya kaldırarak şöyle dedi: “Bilmelisiniz ki, memleketimizin âdetlerine göre bugün veya yarın adamlarınızı gemiden çıkarma işini tamamlayacak ve daha sonraki üç gün bu konakta ikamet edeceksiniz. Fakat bu durum sizi tedirgin etmesin ve sakın hapsedildiğinizi sanmayın. Aksine, kendinizi istirahatte ve rahat hissedin. Hiçbir şeyinizi eksik bırakmayacak ve dışarıdaki işlerinizi halletmeleri için adamlarımızdan altısını sizin için tahsis

edeceğiz.” Ona tüm sevgi ve saygımızla teşekkür edip, “Şüphesiz ki Tanrı bu topraklarda kendini her şekilde gösteriyor,” diyerek ona yirmi altın para uzattıksa da o güldü ve sadece, “Bu da ne? İki defa ücret almayacağım ya!” diyerek yanımızdan ayrıldı.

Hemen sonra bize akşam yemeği sundular. Yiyecekler nefis, gerek et gerekse ekmek daha önce Avrupa’da tattıklarımızdan çok daha iyiydi. Yemeğin üzerine hepsi de lezzetli ve sağlıklı üç içki içtik: Birincisi üzüm şarabı, ikincisi hububattan yapıldığı anlaşılan ve bizim içtiğimiz biraya benzeyen, fakat bizimkinden daha açık renkli olan bir içki, sonuncusu da o memlekete has bir meyveden yapılmış keyif ve dinçlik aşıl原因an muhteşem bir elma şarabıydı. Bunlardan başka, hastalarımız için, denizde yakalanılan hastalıkları iyileştirdiğini söyledikleri çok miktarda kırmızı portakal getirdiler. Portakalların yanında bize bir kutu içinde gri veya beyazımsı hap verdiler ve hastalarımızın hızla iyileşmeleri için her gece yatmadan önce bu haplardan birer tane almalarını istediler.

Ertesi gün gemideki adamlarımızı ve eşyalarımızı taşıma derdi biraz olsun hafifleyip, işler biraz daha rayına girdiği zaman arkadaşları bir araya toplamanın iyi olacağını düşündüm. Toplandık ve onlara hitaben şu konuşmayı yaptım: “Sevgili dostlarım, şu an içinde bulunduğumuz durumun ne olduğunu bilelim. Bizler, Yunus Peygamber’in yunusun karnından dışarı çıkmasındaki mucizeye benzer biçimde, gömüldüğümüzü sandığımız denizin dibinden karaya çıktık. Fakat halen, ölümle yaşam arasındaki ince çizginin üzerinde bulunuyoruz; çünkü şimdi yeni dünyanın da, eski dünyanın da ötesinde bir yerlerdeyiz. Bir daha Avrupa’yı göreceğiz miyiz? Orasını Tanrı bilir. Bir felaket sonucu bu durumlara geldik ve bu durumdan bizi ancak bir mucize kurtarabilir. Bu yüzden, daha önce içinde bulunduğumuz felaketlerden bizi kurtardığı için Tanrı’ya şükrederim ve şu an içinde bulunduğumuz veya daha sonra karşılaşacağımız tehlikelere karşı koruması ve her birimizin ihtiyaç duyduğu şeyleri sağlaması için ellerimizi ona açalım.

Zaten bizler, buraya dindar ve insancıl bir Hıristiyan halka mensup insanlar olarak geldik. Bu yüzden, bu memleketin halkında ahlaksız veya değersiz insanlar izlenimi bırakmayalım. Zira, bizi nazik bir biçimde de olsa, bir emirle üç gün bu duvarların arasına tıkarken, niyetlerinin bizim hal ve hareketlerimizi ölçmek olup olmadığını nereden bilebiliriz? Kötü olduğumuza kanaat getirirlerse bizi hemen buradan defedecekler, iyi olduğumuzu anladıkları zaman da burada kalmamız için bize biraz daha zaman tanıyacaklardır. Bize hizmet etmeleri için bıraktıklarını söyledikleri adamlar aslında bizi gözetlemek görevini üstlenmiş olabilirler. Bu yüzden, Tanrı aşkına, her birimiz, ruhlarımızın ve bedenlerimizin huzur içinde olmasını arzuladığımızı göre, lütfen olduğumuz gibi, yani Tanrı’nın istediği gibi ve bu halkın saygınlığını kazanacak şekilde hareket edelim.” Bu sözlerimin ardından, arkadaşlar hep bir ağızdan, verdiğim iyi öğütler için bana teşekkür edip en küçük bir kabahat işlemeksizin, ağırbaşlı ve medeni bir şekilde davranmaya söz verdiler. Bunun üzerine, bu üç günü, bize tanınan sürenin dolmasının ardından ne olup biteceğinin merakı içinde, fakat herhangi bir kaygı duymaksızın neşeli bir havada geçirdik. Bu üç gün içinde, her saat birer birer iyileşen hastalarımız bize sevinç aşıladı. Hızlı ve eksiksiz bir biçimde iyileşen hastalarımız kendilerini sanki kutsal bir sağlık havuzuna atılmış sanıyorlardı.

Üç gün geçtikten sonra yanımıza, daha önce hiç görmediğimiz bir adam geldi. Bu adam da öncekiler gibi mavi elbiseler içindeydi, fakat diğerlerinin aksine bunun başında üzerinde küçük kırmızı bir haç olan beyaz bir sarık bulunuyordu. Bir de boynunda ketenden güzel bir atkı vardı. İçeri girince, önümüzde biraz eğildi, kollarını öne doğru uzattı. Biz de onu, sanki yaşamımız iki dudağının

arasındaymış gibi son derece mütavazı ve itaatkâr bir biçimde selamladık. Bu adam aramızdan birkaç kişiyle konuşma arzusu içindeydi. Bu yüzden, odada yalnız altı kişi kaldık, geri kalanlar ise odayı terk etti.

Adam bize dönerek şunları söyledi: “Ben bu yabancılar evinin müdürlüğünü yürütüyorum ve Tanrı’nın bana bahsettiği vasıflar sayesinde de aynı zamanda bir Hıristiyan papazıyım ve bu yüzden de hem birer yabancı hem de daha önemlisi birer Hıristiyan olan sizlere hizmet sunmakla görevliyim. Fakat sizin hiç de duymak istemeyeceğinizi düşündüğüm şeyleri de size söyleyebilirim. Devletimiz, size bu topraklarda altı hafta kalma izni verdi. Fakat işlerinizi tamamlamak için daha fazla süreye ihtiyacınız olursa, kanunlarımız bu konuda o kadar da katı değildir. Ben bu süreyi alabileceğinizden şüphe duymuyorum; böyle bir durumda gereken ek süreyi ben de sizin için alabilirim. Sizin de fark edebileceğiniz gibi, Yabancılar Evi şu an için, otuz yedi yıldır biriktirdiği gelirlerin sağladığı bir zenginlik içindedir ve sermayesi de bu yüzden boldur. Zira, otuz yedi yıldır hiçbir yabancı bu evde barınmadı. Bu yüzden, kaygılanmanıza gerek yok. Devletimiz kaldığınız süre boyunca tüm masraflarınızı karşılayacaktır. Bu yüzden size lazım olandan daha az kalmanızı gerektirecek bir durum söz konusu değil. Getirdiğiniz ticaret mallarını isterseniz kendiniz kullanabilir, isterseniz satabilir ve karşılığını yine mal, para veya altın ve gümüş olarak alabilirsiniz; bizim için fark etmez. Ve eğer başka bir arzunuz olursa, bunu saklamayın; alacağınız yanıtın sizi mahcup eden nitelikte olmayacağını göreceksiniz. Yalnız, size son olarak şunu söylemeliyim ki özel izin almadan şehrin surlarının bir karan’dan (onların ölçü birimince bir buçuk mil) fazla uzağına gidemezsiniz.”

Bir süre birbirimize baktıktan sonra cevap verdik; hepimiz bu nazik ve babacan tavra hayran olmuştuk. Ona dönerek, bu memleketin halkına olan şükranlarımızı ifade etmek için kelime bulamadığımızı, zaten bu halkın cömert teklifleri karşısında bizim isteyecek başka bir şeyimiz kalmadığını söyledik. Sanki cennete kavuşmuş gibiydik. Öyle ya, buraya gelmeden hemen önce ölümle burun buruna gelen bizler, şimdi her şeyiyle bizi teselli eden bir yere getirilmiştik. Bu huzur dolu kutsal topraklarda ilerleme arzusuyla gönlümüz dolup taşıdığı halde, bize verilen emre, yani surların bir buçuk mil ötesine gitmeme emrine uymamazlık etmeyecektik. Görevliye, bu değerli insan ve bütün bu halk için dua etmeyi unutursak dillerimizin tutulmasına razı olacağımızı söyledik. Bununla birlikte, olabildiğince alçakgönüllülükle, bizleri, sahip olduğumuz her şeyi önüne sermeye hazır, sadık birer hizmetkâr olarak kabul etmesini rica ettik. O da kendisinin bir papaz olduğunu ve ancak bir papazın sahip olmak isteyeceği bir ödülü, yani bizim kardeşçe sevgimizi ve bedenlerimizin ve ruhlarımızın huzur içinde olmasını isteyebileceğini söyledi ve yanımızdan ayrıldı. Giderken gözlerinde şefkat yaşları vardı. Gittiğinde, gördüğümüz iyiliklerin sevinci ve şaşkınlığı içinde birbirimize, bir melekler diyarına ulaştığımızdan ve bu diyarda her gün bizzat gözümüzle gördüğümüz meleklerin aklımızın ucundan bile geçmeyecek ve asla beklemediğimiz güzellikleri sağlayarak bizi rahat ettirdiğinden bahsediyorduk.

Ertesi gün saat on sıralarında, bulunduğumuz yerin valisi yanımıza geldi, bizi selamladı ve samimi bir ifadeyle bizi ziyarete geldiğini söyledi. Bir sandalye isteyip yanımıza oturdu. Onunla konuşmak üzere on kişi toplanmıştık. Geri kalanlarımızın bir kısmı aşağı tabakadan insanlardı, bir kısmı da o an dışarıdaydı. Hepimiz sandalyelerimize tamamen yerleştikten sonra şunları söyledi: “Bizler, yani Bensalem Adası’nın (onlar yaşadıkları yere bu adı vermişler) halkı, gözlerden uzak bir yerde bulunmamız, seyahate çıkan yurttaşlarımıza koyduğumuz gizlilik kuralları ve yabancıları nadiren ülkemize kabul etmemiz sayesinde dünyanın yerleşim yeri haline gelmiş bölgelerinin çoğu hakkında bilgi sahibi olduk ve aynı zamanda da kendimizi bilinmez kılmayı başardık. Bu nedenle, az bilenlerin

çok bilenlere soru sorması daha uygun olacağından sizin bana soru sormanız zamanımızı daha iyi değerlendirmemiz anlamına gelecektir.”

Biz de bu izni verdiği için alçakgönüllülükle ona teşekkür ettik. Şimdiye kadar yaşadığımız şeylerden anladığımız üzere dünyada bu huzurlu topraklardan daha fazla bilinmeye değer bir şeyin olmadığına kanaat getirdiğimizi söyledik. Fakat her şeyden önemlisi, onlara, dünyanın pek farklı yerlerinden gelen insanlar olarak burada bulduğumuz gibi, bir gün şüphesiz inançlı Hıristiyanlar olarak öteki dünyada tekrar buluşmayı umut ettiğimizi; fakat kurtarıcımız İsa'nın dünya üzerinde yürüdüğü topraklardan okyanuslarla ayrılmış, bu kadar uzak bir memleketin halkının nasıl olup da hak dinini benimseyebileceğinin kafamızı karıştırdığını söyledik.

Bu sorumuzun çok hoşuna gittiği yüzünden anlaşılıyordu. Büyük bir hoşnutlukla yanıt verdi: “İlk olarak bu soruyu sormakla, gönlümü fethettiniz, çünkü bu sizin ilk önce Tanrı'nın krallığını düşündüğünüzü gösteriyor. Merakınızı büyük bir memnuniyetle, kısa açıklamalarla gidermeye çalışacağım. Kurtarıcımız İsa'nın göğe yükselişinden yaklaşık yirmi yıl geçmişti; bulutlu ve sakin bir geceydi. Adamızın doğu kıyısında bulunan Renfusa kentinin halkı, denizden bir mil kadar uzakta, denizden göğe doğru yükselen, keskin olmayan, ama bir direk ya da silindir şeklinde büyük bir ışık sütunu gördü. Tam üstünde, bu ışık sütununun gövdesinden çok daha parlak ve göz kamaştırıcı, nurdan bir haç görünüyordu. Bu tuhaf manzara karşısında kent halkı hayretler içinde kumsalda toplandı ve hemen ardından da bu muhteşem şeyin yakınına gidebilmek için kayıklara binildi. Fakat kayıklar, bu ışık sütununa neredeyse altmış yard yaklaşmışlardı ki, hepsi bir anda kendilerini kilitlenmiş bir vaziyette buldular. Daha fazla ileri gidemiyorlardı. Başka yönlere hareket edebilseler bile, ışığa yaklaşacak biçimde gidemiyorlardı. Halkın, kayıkların içinde, sanki bir tiyatro izlemiş gibi gökten gelen bu işareti seyre dalmaktan başka yapacağı bir şey kalmamıştı. Nasıl olduysa, botların birinde de Süleyman'ın Evi Vakfı'nın bilgilerinden biri varmış. Bu arada bu vakıf ya da enstitü, inanın bana dostlarım, bu memleketin gözbebeğidir. Neyse, bu zat, bir süre bu ışık sütununa ve üzerindeki parlak haça tüm yüreğiyle ve tüm dikkatiyle baktıktan sonra önce secdeye varmış, sonra dizleri üstünde doğrulup ellerini gökyüzüne açarak şu duayı etmiş:

‘Ey yerlerin ve göklerin ulu Tanrısı! Sen bizim gibi naçiz kullarına yarattığın eserlerini tanımayı ve onların sırlarını bilmeyi nasip eyle. Bize gücümüz yettiğince kutsal mucizeler, doğanın harikaları ve sanat eserleri ile her türlü hile ve sahtekârlık arasındaki farkı görme yeteneğini bahşet. Şu insanlar önünde kabul eder ve ant içerim ki şu anda gözlerimizin önündeki şaheser senin bize sunduğun bir mucizedir. Kitaplarımızdan da biliyoruz ki sen ancak ve ancak kutsal ve en yüksek amaçlar için mucizeler ortaya koyarsın. Zira doğa yasaları senin yasalarıdır ve altında büyük bir sebep yatmadan sen bu yasaların ötesine asla geçmezsin. Aciz kulların olarak bizler, bu büyük işareti hayırlara vesile etmen ve onun gerçek manasını öğrenmemizi mümkün kılman için sana yalvarıyoruz. Zaten, bu ışığı göndererek sanki bize bu ışığın hayra alamet olduğunu gizlice bildiriyor gibisin.’

Duasını bitirdiği anda, içinde bulunduğu kayığın ileri gitmesini engelleyen bağın çözüldüğünü ve kayığın artık hareket edebilir durumda olduğunu gördü. Halbuki, diğer tüm kayıklar halen bağlı durumdaydı. Bunu, ışığa yaklaşması için kendisine Tanrı tarafından verilen bir izin olarak algılayarak kayığın sakin ve sessiz bir biçimde ışığa doğru yaklaşmasını istedi. Fakat, tam ışık sütununun yanına gelmekteydi ki, nurdan haç dağıldı, yıldızlı bir gökkubbe içine atılmışçasına boşluğa saçıldı. Bu görüntü de bir süre sonra yok olarak, yerini sedirden küçük bir kutuya veya sandığa benzer bir şeye bıraktı. Suda yüzdüğü halde, kuru kalan bu sandığın ona doğru olan ucunda, küçük ve yeşil bir hurma dalı büyümüşü. Bilge kişi, büyük bir saygıyla, bu sandığı kayığın içine aldığı anda sandığın kapağı

kendiliğinden açıldı ve içinde, güzelce bir parşömen üzerine yazılmış ve Hint kumaşlarına sarılı bir kitap ve bir mektup olduğunu gördü. Kitap sizin de elinizde olan, ki biz sizin kiliselerinizin hangi kitapları kutsal saydığımızı biliyoruz, *Eski Ahit*, *Yeni Ahit* ve *Apokalips* gibi dinimizin kutsal eserlerini ve o zamanlar henüz yazılmadığı halde Yeni Ahit'in diğer kitaplarını içeriyordu. Mektupta ise şunlar yazılıydı:

'Ulu Tanrı'nın hizmetkârı ve Yüce İsa'nın havarisi olan ben Bartholomeus, görkemli görüntüsüyle gözümün önüne gelen bir melekten, bu sandığı denizin dalgalarına atma emrini aldım. Öyleyse, bu sandığın Tanrı'nın izniyle karaya vuracağı topraklarda yaşayan halka duyuruyorum ki, Tanrı ve yüce İsa size kurtuluş, huzur ve iyilik bahşedecektir.'

Aynı zamanda, bu yazılarda, yani hem kitapta hem de mektupta bir mucize gizliydi. Bu mucize, her havarinin bu mektup ve kitabı kendi dilinde okuyabilmesiydi. Zira, o zamanlar, bu diyarda, yerlilerden başka İbraniler, İranlılar ve Hintliler vardı ve bunların her biri dilleri farklı olmasına rağmen kitabı ve mektubu kolaylıkla okuyabiliyorlardı. Böylelikle, dünyanın geri kalan kısmı geçmişte, Nuh'un Gemisi sayesinde sellerde sürüklenip kaybolmaktan nasıl kurtulduysa, bu memleket de inançsızlıktan Bartholomeus'un havariliği ve *İncil*'e olan olağanüstü bağlılığı sayesinde kurtuldu." Bunları söyledikten sonra biraz durdu. Bir haberci geldi, onu çağırdı ve o da yanımızdan ayrıldı. Bu yüzden de, toplantıda konuştuğumuz her şey bunlardan ibaret kaldı.

Ertesi gün, akşam yemeğinden hemen sonra, vali tekrar yanımıza geldi ve bir önceki gün yanımızdan aniden ayrılmak zorunda kaldığı için bizlerden özür dilediğini, ama şimdi, eğer bize eşlik edip sohbet etmesinden rahatsız olmazsak bizimle zaman geçirmek istediğini ve kaldığımız yerden devam edebileceğimizi söyledi. Biz de, bunu zevk ve memnuniyetle kabul edeceğimizi, zira onunla konuşurken geçmişte yaşadığımız ve ileride karşımıza çıkabilecek tehlikeleri düşünmekten kurtulduğumuzu; onunla geçirdiğimiz bir saatin buraya gelmeden önceki yaşamlarımızda geçirdiğimiz bir seneye denk olduğunu söyledik. Öne doğru hafifçe doğrularak bizi selamladı ve biz yine sandalyelerimize iyice yerleştikten sonra, "Evet, soru sormak yine size düşüyor," dedi.

Aramızdan birisi biraz bekledikten sonra, sormak istediğimiz bir soru olduğunu, fakat bu soruyu sormaya ne kadar arzuluysak, bir o kadar da tereddütlü olduğumuzu, çünkü çok ileri gitmiş olmaktan korktuğumuzu söyledi ve şöyle devam etti: "Fakat bize öyle eşi bulunmaz bir insanlık gösterdiniz ki, kendimizi burada birer yabancı değil, sizin sadık hizmetkârınız olmaya söz vermiş insanlar gibi görüyoruz ve bunun verdiği cesaretle de size bu soruyu sormak cüretini kendimizde bulabiliyoruz. Ancak bu sorunun sorulmasını uygun bulmazsanız, cevap vermeyiniz ve bu cüreti gösterdiğimiz için de bizi bağışlayınız. Bugün üzerinde bulunduğumuz şu huzur dolu adanın pek az kimse tarafından bilindiğine, öte yandan bu ada halkının dünyanın diğer halklarının birçoğu hakkında epey bilgi sahibi olduğuna dair sözlerinizi dikkatle dinledik. Haklısınız, sizin Avrupa dillerinin birçoğunu bildiğinizi, bizim devletimiz ve ticari işlerimiz hakkında pek çok bilgi sahibi olduğunuzu, öte yandan, bizlerin, yani Avrupalıların, son yüzyılda gerçekleştirdiğimiz keşiflere ve denizcilik faaliyetlerimize rağmen bu ada hakkında hiçbir şey duymadığımızı düşündüğümüzde, aksini söylemek mümkün olmazdı zaten. Yalnız, bu durumu son derece garip buluyoruz, çünkü bizim bildiğimiz, halklar, ya dış memleketlere yaptıkları yolculuklarla ya da dışarıdan onlara gelen yabancılar aracılığıyla birbirleri hakkında karşılıklı olarak bilgi sahibi olurlar. Her ne kadar dış memleketlere seyahat edip, oraları kendi gözleriyle gören bir seyyah, memleketinde kalıp seyyahın ağzından dışarıda olup biteni dinleyen bir kişiden her zaman daha fazla bilgi sahibi olsa da her iki usul de farklı derecelerde de olsa karşılıklı

bilgi sahibi olmak için yeterlidir. Fakat biz ne bu adadan herhangi bir geminin Avrupa'daki herhangi bir limana demir attığını, ne de doğu veya Antiller'den, ya da dünyanın herhangi bir yerinden kalkan herhangi bir geminin bu adanın kıyılarına yanaştığını duyduk. Ama asıl merak ettiğimiz şey bu değil. Zaten, siz efendimizin de söylediği gibi adanın bu engin denizin gizli bir yerinde konumlanması bunu pek mümkün kılmıyor. Fakat, o zaman, nasıl oluyor da sizden bu kadar uzakta olan medeniyetlerin dilleri, kitapları ve yaptıkları hakkında bu kadar bilgi sahibi olabiliyorsunuz, bunu bir türlü anlamıyoruz. Bize öyle geliyor ki, başkalarına karşı gizli ve görünmez olarak kalabilip de kendi dışındakileri sanki bir ışık altındalarmışçasına apaçık kavrayabilmek, kutsal güçlerin ve kutsal varlıkların sahip olabileceği bir özellik ve yetenek olmalı.”

Bu sözler üzerine, vali hoş bir gülümsemeyle şöyle dedi: “Bu soruyu sormadan önce özür dilemekle iyi ettiniz; çünkü sanırım sizler bu ülkeyi, haber ve istihbarat elde etmek için dünyanın dört bir yanına ruhlar ve hayaletler yollayan bir büyücüler ülkesi olarak tasavvur etmişsiniz.”

Bu sözlere, mümkün olabilecek en büyük alçakgönüllülükle ve onun bunları bize kızmadan, hoş bir edayla söylediğinin bilinciyle şöyle yanıt verdik: “Bu adada doğaüstü bir şeyler olduğunu düşünmeye yeltendik, ama bunun büyüden değil de, daha çok meleklerden kaynaklanan bir doğaüstülük olduğunu düşündük. Fakat, bilmelisiniz ki, sevgili efendimiz, bizi bu soruyu soracak derecede şüpheye ve meraka düşüren şey, herhangi bir kötü düşünce veya kibir değil, daha önceki konuşmanızda bu ülkenin yabancılar için geçerli olan bir gizlilik yasasına sahip olduğunu söylediğinizi hatırlamamızdı.” Bunun üzerine bizi şöyle yanıtladı: “Doğru hatırladınız, zaten bu yüzden de size bir şeyler anlatırken açıklamamın yasak olduğu kimi özel şeyleri sizden saklayacağım; fakat bu haliyle de anlatacağım şeyler sizi tatmin etmeye yetecektir.

Şunu bilmelisiniz ki, (belki size inanması zor gelecek), ama bundan neredeyse üç bin yıl, hatta daha da önce dünyanın denizcilikle keşfedilen alanı, özellikle de uzak bölgelerin keşfedilen alanı, bugün bilinen alanlarından çok daha genişti. Sanmayın ki dünyanın keşfedilen alanlarının, şu son yıllarda sizin memleketinizin kâşiflerinin çabalarıyla genişlediğinden haberim yok. Dünyanın tümünü saran o tufandan sonra, insanları kurtaran Nuh'un Gemisi mi insanlara denizlere meydan okuma cesaretini verdi bilmiyorum, ama hakikat şudur ki bundan çok yıllar önce insanlar, denizcilikte ve keşifte bugünkünden çok daha ileri durumdaydılar. Fenikelilerin, özellikle de Suriyelilerin büyük donanmaları vardı; aynı şey Mısır ve Filistin için de geçerliydi. Kartacalıların da batıya uzanan kolonileri vardı. Şimdilerde, junk^[1] ve kanolardan başka bir şeyleri olmayan Çinlilerin ve sizin şimdi Amerika dediğiniz büyük Atlantis'in o zaman büyük büyük gemileri vardı. Şimdi üzerinde bulunduğumuz bu adanın da o zamanlardan kalan güvenilir kayıtlara göre, iyi donanımlı bin beşyüz sağlam gemisi vardı. Tüm bunlardan sizin belki çok az haberiniz var; belki de hiç yok, ama biz bu konularda geniş bir bilgiye sahibiz.

O zamanlar bu topraklar, daha önce adı geçen bütün halklar tarafından bilinir ve onların gemileri veya tekneleri tarafından sık sık ziyaret edilirdi. Ve birçok kez, anlaşılacağı üzere, bu halklarla birlikte İranlılar, Keldaniler ve Araplar gibi denizci olmayan halklara mensup insanlar da adamıza gelirdi. Hâlâ da adamızda, bu güçlü ve tanınmış halklara ait kabileler ve aileler var. Bu insanlar bizim gemilerimizle, sizin “Herkül sütunları”^[2] (Cebelitarık, C.S) dediğiniz boğazlar, Atlas Okyanusu, Akdeniz, sizin Cambalu dediğiniz Pekin, Doğu denizlerindeki Quinzy ve hatta Doğu Tataristan sınırları da dahil olmak üzere dünyanın pek çok yerine seyahat ettiler.

Aynı zamanlarda ve daha sonraki yüzyılda, hatta çok daha sonraları Büyük Atlantis halkları

olağanüstü güçlüydüler. Neptün'ün soyundan gelenlerin Atlantis'e nasıl yerleştiğine, orada yapılan muhteşem tapınağa, muhteşem saraya, kenti ve tapınağı çevreleyen, üzerinde gemilerin dolaşabildiği ve bir sürü kolu olan nehre dair ülkemizden büyük bir adamın yazmış olduğu şairane ve düşsel öyküler, tasvirler mevcuttur. Bu kente ve tapınağa, Hz. Yusuf'un merdiveni gibi muhteşem basamaklardan çıkılır.^[3] Yani, bahsettiğimiz Atlantis diyarında, o zamanlar Coya diye anılan Peru ve o zamanlar Tirambel olarak adlandırılan Meksika, askerlik, gemicilik ve refah bakımından güçlü ve görkemli krallıklar tarafından yönetiliyordu. Bu krallıklar o kadar güçlü idiler ki, her ikisi de iki büyük deniz seferine imza attılar. Tirambel Krallığı, Atlantik'ten Akdeniz'e gitme başarısını gösterirken, Coya krallığı Güney Denizi'nden adımıza ulaşma başarısını gösterdi. Tirambel'in Avrupa'ya yaptığı sefer hakkında, öyle anlaşılıyor ki, sizin biraz önce bahsi geçen yazarınız Mısırlı bir rahibin anlattıklarından faydalanmıştır. Her neyse, gerçekten de o zamanlar, bu saydığımız krallıklar epey güçlü idiler. Bu kuvvetlere direnip onları püskürtme şerefi eski Atinalılara mı aittir, bunu bilemeyeceğim, fakat Tirambel'in Akdeniz'e yaptığı bu seyahatten ne bir gemi ne de bir insan geriye dönebilmiştir. Eğer, daha merhametli düşmanlarla karşılaşmamış olsalardı, Coyalıların da akibeti aynı olabilirdi. O zamanlar bu adamın, çok akıllı ve aynı zamanda iyi bir savaşçı olan Altabin isminde bir kralı vardı. Altabin, kendisinin ve düşmanı olan Coya Krallığı'nın gücünü çok iyi bilmesi sayesinde, düşmanının kara kuvvetlerinin gemileriyle bağlantısını kesmeyi başararak onların hem donanmalarını hem de ordugâhlarını, onlarınkinden daha büyük bir güçle karadan ve denizden sardı. Coyalılar için bir ok bile atmadan teslim olmaktan başka çare kalmamıştı. Altabin, düşmanlarını tamamen boyunduruğu altına almasına rağmen, onları, sadece bir daha kendi ülkesine karşı silah kullanmayacaklarına dair yemin etmeleri karşılığında, güvenliklerine bir zeval vermeksizin serbest bırakmakla yetindi.

Fakat Tanrı, bu kibirli faaliyetleri cezalandırmakta gecikmedi ve bu seferler düzenlendikten sonraki yüz yıl içinde Büyük Atlantis medeniyetleri tamamen yitip yok oldu. Fakat bunun sebebi sizin yazarınızın söylediği gibi, deprem değildi –ki zaten o bölge depremlerin görüldüğü bir yer değildir; bunun asıl sebebi ülkenin tümünü vuran sel ve tufanlardı. O zamanlar, Büyük Atlantis'te, bugün eski dünyanın herhangi bir yerindekinden daha yüksek dağlar ve bu dağlardan gelen coşkun ırmaklar vardı. Fakat Atlantis'i vuran sel sularının çok da derin olmadığı, çoğu yerde kırk adımı geçmediği de doğrudur. Bu sayede de, her ne kadar insanlar ve dört ayaklı hayvanlar bu felakette birlikte yok olmuşlarsa da ormanda yaşayan vahşi canlıların küçük bir kısmı kurtulmayı başarmışlardır. Kuşlar da, yüksek ağaçlara ve ormanlara doğru uçmayı başararak soylarını koruyabildiler. İnsanlara gelince, her ne kadar sıg sel sularının derinliğinden yüksekte olan barınaklarda yaşasalar da sel felaketi uzun sürdüğü için yiyecek ve diğer zorunlu ihtiyaçlarını temin edemeyerek hayatlarını kaybettiler.

Bu bakımdan, bugün Amerika'nın nüfusunun az, halkının da görgüsüz ve cahil olduğuna şaşmayın. Şunu göz önünde tutun ki, Amerikan halkı, dünyanın geri kalanından en az bin yıl daha gençtir, çünkü Nuh Peygamber zamanındaki tufanla Amerikalıların yaşadıkları o büyük tufan arasında en az bin yıllık bir süre vardır. Dağlara kaçıp kurtulan insanlardan geriye kalan zavallılar, yeniden azar azar çoğalsalar da, yeryüzündeki soylu ailelerden biri olan Nuh ve oğullarının aksine az gelişmiş ve yabani insanlar oldukları için gelecek nesillere edebiyat, sanat ve uygarlık ürünleri bırakamadılar. Yaşadıkları dağlık yerlerin soğuşuna karşı kendilerini korumak için o dağlarda yaşayan kaplanların ve ayıların derilerinden ve uzun kıllı keçilerin yünlerinden kendilerine elbise yaptılar. Vadiye inip de alışmadıkları, tahammül edilemez bir sıcakla karşılaştıklarında daha ince giysiler dokumayı bilmediklerinden bugün de devam ettiği şekliyle çıplak gezinmeyi âdet edinmek zorunda kaldılar. Sadece ve sadece başlarına kuş tüyleri takmaktan gurur ve zevk duyarlar. Zaten bu alışkanlıkları da

sel suları aşağıya indiğinde, yüksek mevkilere gelen sonsuz sayıda kuşla haşır neşir olan dağdaki atalarından almışlardır. Anlayacağınız o ki, tarihteki bu muazzam afet yüzünden, diğerlerine göre bize yakın olmaları dolayısıyla sürekli ticari ilişkiler içinde olduğumuz Amerikalılarla bağlantımız tamamen kesildi.

Dünyanın başka kısımlarına gelince, bu afeti izleyen yüzyıllarda, savaşlar yüzünden mi, yoksa zamanın olağan döngüsü sebebiyle mi bilemiyorum, denizcilik her yerde büyük ölçüde geriledi. Özellikle de, kadirgalarla ve okyanuslara çoğu zaman yenik düşen teknelerle uzak yerlere düzenlenen seferler tamamen ihmal edildi. Bu yüzden de uzun zamandır, sizinki gibi nadiren ortaya çıkan tesadüfler dışında, diğer medeniyetlerden bizim topraklarımıza gemiler gelmiyor. Biliyorsunuz ki, dışarıdan bizim topraklarımıza gemilerin gelmesi, bizim dış dünyayla olan iletişimimizin sac ayaklarından birini teşkil ediyordu. Bizim dışarıyla olan temasımızı sağlayan diğer sac ayağının kopması, yani bizim diğer halkların topraklarına düzenlediğimiz seferlerin kesintiye uğramasının da başka bir sebebi var. Doğrusunu söylemek gerekirse, bugün bizim denizciliğimiz; gemilerimizin sayısı ve gücü, mürettebatımızın ve kaptanlarımızın kabiliyeti ve denizcilikle ilgili olarak aklınıza gelecek her yönden her zamanki kadar iyi durumdadır. Buna rağmen neden evimizden dışarı çıkmadığımızın açıklamasını yapmaya çalışacağım ve bu suretle siz de baştaki sorunuza doyurucu bir yanıt almış olacaksınız.

Bu adada, 1900 yıl önce, anısı önünde halen saygıyla eğildiğimiz bir kral hüküm sürerdi. Ona bu kadar saygı duymamızın altında bir batıl inanç değil, onu hem bir ölümlü hem de Tanrı'nın bir aracısı olarak görmemiz yatıyor. Adı Süleyman olan bu kralı memleketimizin kanun koyucusu olarak görür, ona büyük saygı duyarız. Kral Süleyman, kalbi güzellik için atan iyi yürekli bir insandı. Kendini, ülkesini ve halkını memnun etmeye adanmıştı. Bu yüzden de, çevresi beş bin altı yüz mil olan ve büyük kısmı bereketli topraklardan oluşan bu memleketi, herhangi bir yabancı gücün yardımına ihtiyaç duymaksızın kendi kendine yeten güçlü bir ülke yapmanın yollarını aradı. Ona göre bu ülkenin denizciliği, balıkçılık yaparak ve kendi limanları arasında ya da ondan pek uzak olmayan kendi yönetimi altındaki kimi küçük adalar arasında balıkçılık ve taşımacılık yaparak ayakta kalabilirdi. Memleketin o zamanki refah düzeyinin ve huzur dolu yaşamının bundan daha iyi olamayacağını, ancak bin bir türlü yolla daha da kötüye gidebileceğini düşünerek, soylu ve kahramanca bir niyetle ve bir insanın sahip olabileceği öngörü gücünün tümünü kullanarak, o zaman bu memleketin sahip olduğu nimetleri sürekli kılmak için ülkemizin temel yasaları arasına yabancıların ülkeye girişini kısıtlayan veya yasaklayan bazı maddeler koydu. Zira o zamanlar, Amerika'daki felaketin sonrasındaki bir döneme denk gelmesine rağmen, adaya gelip giden çok olurdu. Kralımız da yeniliklerden ve yabancı insanların birbirleriyle karışmasından duyduğu ürküntüyle bunu nispeten engellemek istedi.

Yabancıların ülkeye özel bir izin almadan girişini engelleyen buna benzer eski bir yasa Çin'de de vardır ve hatta hâlâ da yürürlüktedir. Fakat orada bu yasa çok kötü sonuçlara sebep olacak şekilde kullanılmış ve Çin halkını bilgiye aç, cahil, korkak ve budala bir toplum haline getirmiştir. Fakat bizim kralımız bu yasaya bambaşka bir biçim vermiştir. Her şeyden önce, bizim hükümdarımız insan olmanın bütün erdemlerini korumuş ve bunun sonucu olarak da sizin de gördüğünüz gibi, başı belaya girmiş yabancıların kurtarılması durumunu bu sınırlayıcı yasanın dışında tutmuştur.” Bu sözler üzerine, doğal olarak, ayağa kalkıp onu selamladık. O da şöyle devam etti: “Hükümdarımız Süleyman, bununla birlikte, hâlâ insaniyet ile siyaseti birleştirmeye arzusunda idi. Bir yandan, yabancıları burada istekleri dışında tutmanın insanlığa aykırı olduğunu düşünürken öte yandan, burada ağırlanan yabancıların ülkelerine döndükten sonra burası hakkında edindiği bilgileri kendi

devletlerine serbestçe aktarabilmesinin siyasete aykırı olduğunu düşünüyordu. Bu yüzden de ülkeye yabancıların girebilmesini kısıtlayan böyle bir kanun düzenlemeyi gerekli buldu. Süleyman'ın çıkarttığı yasaya göre, topraklarımıza gelme iznini almış yabancılar, sayıları ne kadar olursa olsun istedikleri zaman ülkelerine geri dönebilecekler, fakat eğer bu memlekette kalmak isterlerse devletin desteğiyle çok iyi koşullarda yaşamaya devam edebileceklerdi. Kralımız bu yasayı o kadar büyük bir uzak görüşlülükle yapmıştı ki bu kanun çıktığından beri, asırlar geçmesine rağmen, bir tek gemi bile geri dönmedi. Sadece toplam on üç kişi, her biri değişik zamanlarda, bizim gemilerimizle geri dönmeyi tercih etmişlerdir. Onların da bizim hakkımızda dışarıya nasıl bir bilgi verdiğini bilmiyoruz. Fakat şunu bilin ki, ne söylerlerse söylesinler burayı bir rüya olarak görmüş olmalıdırlar. Bizim dış memleketlere olan ziyaretimize gelince, hükümdarımız bunu tamamen yasaklamanın uygun olacağını düşündü. Yani yasa Çin'deki gibi değildir. Çinliler ülkelere kimseye sokmazlar, fakat kendileri istedikleri ve gidebildikleri yerlere seyahat edebilirler ki bu durum onların yabancıların girişini yasaklayan yasanın aslında alçaklık ve korkaklık ürünü bir yasa olduğunu göstermektedir. Hükümdarımızın bizim dışarıya seyahat etmemizi yasaklayan kanununun yalnızca bir istisnası vardır ki böyle bir istisnanın olması yabancılarla iletişimimizden doğacak yararları elde etmemizi sağlarken, bundan doğacak kötülükleri önler ve bu yanıyla da hayran olmaya değer bir düzenlemedir. Şimdi bu istisnanın ne olduğu hakkında sizi bilgilendireceğim. Bundan bahsederken biraz konu dışına çıkıyormuşuz gibi gelebilir, fakat anlattıktan sonra bu istisnanın konumuzla ilişkili olduğunu göreceksiniz.

Şunu bilmelisiniz ki sevgili dostlarım, hükümdarımızın başardığı muhteşem işlerden bir tanesi hepsinden daha üstündür. O da "Süleyman'ın Evi" diye adlandırdığımız tarikatın veya vakfın yeniden canlandırılmasıdır. Süleyman'ın Evi, bizce, dünyada şimdiye kadar var olmuş kurumların en soylusudur ve bu ülkeyi aydınlatan bir fenerdir. Bu vakıf, Tanrı'nın eserleri ve yarattıkları üzerinde çalışma yürütme amacını taşımaktadır. Bazıları, bu vakfın, aslında kurucusunun ismini taşımadığı, asıl isminin Süleyman'ın Evi'yle karıştırılan Solomona'nın^[4] Evi olduğunu iddia etse de kayıtlar bu vakfın ismini, bugün nasıl söylenirse öyle yazıya geçirmiştir. Bu ismin, sizin de çok iyi tanıdığımız, bize de pek yabancı olmayan İbranilerin kralı Süleyman'dan geldiği doğrudur. İsmail ismi bize yabancı değildir, çünkü bizde onun yapıtlarından sizin kaybettiğiniz bazı kısımlar bulunuyor. Örneğin, Lübnan sedir ağacından duvarda büyüyen yosuna kadar^[5] hayata ve harekete sahip her şey hakkında yazdığı şeylerden oluşan doğa tarihi üzerine olan eseri bizim elimizde bulunuyor. Bana öyle geliyor ki, kralımız kendisinden uzun yıllar önce yaşamış olan İbrani Kralı'nı simgeleştirmeye çalıştığı için ismini bu vakfa vererek onu onurlandırmak istemiştir. Bu topluluğun ya da derneğin bazen Süleyman'ın Evi, bazen de Altı Gün Çalışmaları olarak adlandırılması bu fikrimi daha da güçlendiriyor. Zira hükümdarımız, Tanrı'nın dünyayı ve dünyada bulunan her şeyi altı gün içinde yarattığını İbranilerden öğrenmiştir. Bu vakıf vasıtasıyla da bütün şeylerin gerçek mahiyetini keşfetmek, Tanrı'nın eserlerini daha da yüceltmek ve insanlara bu eserlerden faydalanmada yol göstermek istediğinden ona bu ikinci adı, yani Altı Gün Çalışmaları ismini vermek istemiştir.

Fakat şimdi bizim asıl bahsetmek istediğimiz şeye dönelim. Hükümdarımız, halkımıza, bu ülkenin boyunduruğu altında olmayan yerlere deniz seyahati yapma yasağı koyduğu zaman buna ek olarak şu yasayı da koymuştur: Buna göre, her iki senede bir, iki gemiye birbirinden değişik yerlere sefer yapma görevi verilecek ve bu iki geminin içinde, dünyanın değişik memleketlerinin halkının ne durumda olduğu ve hangi işlerle meşgul olduğunu öğrenme ve özellikle onların bilim ve sanat ürünleri ve yaptıkları üretim ve keşifler hakkında bilgi sahibi olma ve bunlara ait kitap, alet ve

örnekler getirme görevini üstlenecek Süleyman'ın Evi'nin mensuplarından oluşan üç kişilik bir heyet yer alacaktı. Gemiler bu heyeti yabancı memleketlerin topraklarına bıraktıktan sonra geri gelecek, heyet üyeleri de gittikleri memleketlerde, yeni bir göreve atanmış yeni bir heyet gelene dek bekleyeceklerdi. Gemilerde gıda maddeleri ve gerekli malzemeleri almakta veya uygun kişileri ödüllendirmekte kullanılacak bol miktarda kıymetli eşyanın dışında bir şeyin tüketilmesi yasaktı. Bu noktada, gemicilerimizin karaya çıktıktan sonra nasıl olup da tanınmadıklarını, başka halklara ait isimleri kullanarak ve kıyafetlerini değiştirerek nasıl karaya çıkarıldıklarını ve bu heyetin nerelere yolculuk düzenlediklerini, yeni göreve sahip yeni heyetlerle nerelerde buluştuklarını ve ne tür etkinlikler içinde bulduklarını size anlatma iznim yok. Sizin de bu kadarını anlatmamı isteyeceğinizi zannetmiyorum! Fakat bu kadarına bakarak da anlayabilirsiniz ki, biz ne altın, ne gümüş, ne mücevher için ne de ipek, baharat ya da diğer mallar için ticaret yapıyoruz. Biz yalnızca, Tanrı'nın ilk yarattığı şey olan ışık için, daha doğrusu, dünyanın her yerinde ortaya çıkan gelişmelerin ışığını elde etmek için bu işi yapıyoruz.”

Bunu söyledikten sonra, bir süre sessiz kaldı. Bize de, bu kadar ilginç şeyler duymanın şaşkınlığı içinde susmak düştü. Bizim bir şeyler söylemek arzusu içinde olduğumuzu, fakat henüz bunun için hazır olmadığımızı anlayarak, yolculuğumuz ve gelecekte ne yapmak istediğimiz hakkında sorular sormaya çalıştı. Sonunda da, devletten ne kadar kalma süresi isteyeceğimize karar vermemizin iyi olacağını, fakat bu kararı verirken bu süreyi özellikle kısa tutmak gibi bir eğilim içinde olmamıza gerek olmadığını, ne kadar süre istersek isteyelim kendisinin bu süreyi sağlayabileceğini söyledi. Bunun üzerine hepimiz ayağa kalktık ve boynundaki atkının ucunu öpmeye yeltendik, fakat bunu yapmamıza fırsat vermeden yanımızdan ayrıldı. Devletin yabancılara, belirli koşullar koymak kaydıyla burada kalma izni vereceği bilgisi bizimkiler tarafından duyulduğunda, her ne kadar aramızdan gemimize göz kulak olup, onu koruyacak birkaç kişiyi seçmekte ve içimizden bazı insanların burada kalma koşullarını öğrenmek üzere valiyle konuşmaya gitmelerini engellemekte güçlük çektiysek de ne yapacağımıza tam olarak karar verene kadar bu meseleleri halletmeyi başardık.

Artık, yok olup gitme tehlikesinin ortadan kalktığının bilinciyle kendimizi özgür insanlar sayıyor, neşe içinde yaşamımızı sürdürüyor, kaldığımız yerden dışarı çıkıyor, kentte izin verilen alanın içinde bize yakın yerlerde görülecek yerleri ziyaret ediyor ve birçok insanla tanışıyoruz. Bu tanıştığımız insanlar, aşağı tabakadan insanlar değildi. Bize o kadar insanca ve rahat bir şekilde davranıyorlar ve biz yabancılara bağrılarına basmak konusunda o kadar istekli davranıyorlardı ki kendi yurdumuzda bıraktığımız bütün güzel şeyleri neredeyse unutacaktık. Sürekli olarak görmeye ve bağ kurmaya değer şeylerle karşılaşılırdık. Bu dünyada başka hiçbir ülkenin, bu ülke kadar insanın göz zevkine hitap eden görüntüler sunamayacağı ileri sürülebilirdi.

Bir gün aramızdan iki kişi onların deyişiyle bir aile ziyafetine davet edildiler. Bu ziyafet, bu insanların, mensup oldukları halkın iyilik dolu olduğunu göstermek için her zaman düzenledikleri saygın ve dinsel âdetlerden biriymiş. Bu memleketin âdetlerine göre, kendi soyundan, yaşı üçü geçen otuz kişinin yaşadığını görebilen kimselerin, masraflarını devletin karşıladığı böyle bir ziyafet verme hakkı bulunuyormuş. Buna göre, tirsan adı verilen aile reisi, ziyafetten iki gün önce, seçtiği üç arkadaşını kendisine yardım etmeleri için yanına alır. Bunun yanı sıra, ziyafetin verileceği yerin veya kentin valisi de kendisine yardım eder. Ailenin bütün üyelerinin, kadın veya erkek fark etmez, ziyafete katılmaları zorunludur. Bu iki gün içinde, tirsan, ailesinin durumunu bu yardımcılarıyla değerlendirir. Eğer aile bireyleri arasında, herhangi bir geçimsizlik veya anlaşmazlık varsa halledilir

veya yatıştırılır. Herhangi bir aile üyesi zor durumdaysa veya sağlığını yitirmiş durumdaysa onların yeniden iyi yaşama kavuşmaları için yapılması gerekenler hakkında kararlar alınır. Kötü alışkanlıklara veya uygunsuz işlere bulaşmış olanlar varsa azarlanır ve ayıplanır. Evlenmek üzere veya hayatının başka önemli dönemlerinden geçmekte olanlara çeşitli tavsiyeler ve emirler verilir. Tirsanın emirlerine ve kararlarına uyulmadığı takdirde, valinin resmi yetkisine dayanarak bu emirleri ve kararları yürürlüğe koyma gücü vardır, fakat bu duruma pek az rastlanır, çünkü genellikle tirsana gösterilen hürmet ve itaat bir doğa kuralı gibi görülür. Tirsan, aynı zamanda, oğulları arasından kendisiyle aynı evde yaşayacak bir oğul seçer ve bu seçtiği kişiye de “asma filizi” adı verilir. Bunun neden böyle olduğunu birazdan göreceksiniz.

Ziyafet günü, baba veya tirsan, ziyafetin yapılacağı büyük salona gelir. Salonun üst tarafında yüksekçe bir yer vardır ve bu yerin ortasında, duvara karşı, tirsan otursun diye konulmuş bir sandalyeyle birlikte bir masa ve bir de kilim bulunur. Sandalyenin üstünde, yuvarlak veya oval, sarmaşıktan bir sayvan vardır. Bu sarmaşık bizimkilerden biraz daha beyaz, gümüş kavak yaprağını andıran, fakat yaz kış yeşil kaldığından ondan da parlak olan bir sarmaşıktır. Sayvan, gümüş ve türlü renklerden ipek kullanılarak hoş bir şekilde işlenmiş, sarmaşık bir şerit gibi örülmüştür. Bunu örmek, hep ailedeki kız çocuklarının görevi olmuştur. Sayvanın üst tarafı iyi ipek ve gümüşten bir duvakla örtülse de özü hakiki sarmaşıktır. Sayvan bulunduğu yerden aşağı indirilince, aile dostları birkaç yaprak veya dal koparıp saklamak için harekete geçerler. Tirsan, erkekler önde, kadınlar arkada olmak üzere bütün ailesi ve akrabalarıyla gelir. Eğer bütün sülalenin annesi sayılan, yani bütün sülalenin birinci dereceden akrabası olduğu bir kadın varsa sandalyenin sağında özel bir kapısı, altın işlemeli mavi cam penceresi olan bir odanın içindeki kafeste oturur, fakat kendisi görülmez.

Tirsan geldiği zaman bu sandalyeye oturur ve bütün sülale onun ardında, duvarın karşısında, basamakların hizasında yaş sırasına göre, kadın-erkek ayrımı gözetmeksizin ayakta dizilir. Tirsanın yerine yerleşmesinden bir süre sonra, odanın aşağı ucundan bir tellâl, öteki taraftan da iki çocuk gelir. Birinin elinde parlak ve sarı parşömen kâğıdından bir tomar, ötekinin elindeyse uzun saplı veya dallı bir üzüm salkımı vardır. Hem tellâl hem de çocuklar deniz yeşili atlastan kolsuz bir manto giymektedir, fakat tellâlın mantosu sırmalı ve altın işlemelidir.

Tellâl, üç defa yere eğilerek orada bulunanları selamlar ve sandalyenin bulunduğu yüksekçe yere doğru gelir ve orada çocukların elinde bulunan parşömen tomarını alır. Bu tomar, kralın aile reisine bağışladığı geliri, ona bahşedilen ayrıcalıkları, bağışlıkları ve şeref payelerini bildiren bir fermanıdır. Bu ferman “Sevgili Arkadaşımız ve Alacaklımız’a” sözleriyle başlar. Bu “alacaklımız” hitabı sadece ve sadece bu ziyafette kullanılır. Zira, kralın halkına, onların çoğalmalarını sağlamaktan başka bir borcu yoktur. Kralın fermana bastığı mühürde onun altın kabartma resmi bulunmaktadır. Her ne kadar bu fermanlar herkesin bir hakkı olarak görülse de içeriği, gönderilen kişinin büyüklüğü ve saygınlığına göre değişir. Ferman, herkes toplanmış durumdayken tellâl tarafından yüksek sesle okunur ve bu sırada tirsan, seçtiği iki oğlunun desteğiyle ayağa kalkar. Bundan sonra tellâl, tirsanın bulunduğu yüksek yere gelir ve fermanı ona teslim eder. Bu sırada, orada bulunan herkes, “Bensalem halkına ne mutlu,” diye kendi dillerinde hep bir ağızdan bağırırlar.

Daha sonra tellâl, çocukların elindeki, altından ve boyanarak parlatılmış üzümüleri salkımlarıyla birlikte alır. Eğer ailede sayıca fazla olan erkeklerse, üzüm mor renge boyanıp, üzerine küçük bir güneş oturtulur; yok eğer kadınlarsa, üzüm sarıya çalan bir yeşile boyanır ve üzerine bir hilal oturtulur. Üzümlerin sayısı sülalede bulunan çocukların sayısı kadardır. Tellâl, bu altın üzümüleri de tirsana teslim eder, tirsan da onları daha önce evde birlikte oturmak için seçtiği oğluna verir. Baba,

halk içine çıktığında, seçtiği oğlu bu altından üzümü babasının önünde bir şeref göstergesi olarak taşır. Bu oğula, “asma filizi” denmesinin sebebi de budur.

Bu tören sona erdikten sonra, baba ya da tirsan dinlenmeye çekilir ve bir süre sonra da akşam yemeği için tekrar gelir ve yine tek başına sayvanın altında oturur. Süleyman’ın Evi’nin müritleri olanlar dışında, aileden hiç kimse, rütbeleri ve saygınlıkları ne olursa olsun babayla birlikte oturmaz. Yalnızca kendi öz evlatları tirsana hizmet eder. Oğulları, karşısında diz çökerek her türlü sofraya hizmetini yerine getirirken, kızları tirsanın karşısında duvara dayanarak hizmet için ayakta beklerler. Tirsanın bulunduğu yüksek yerin aşağısındaki odada davetli misafirler için masalar hazırlanmıştır. Yemeğin sonuna doğru (ki en büyük ziyafetler bile bir buçuk saatten fazla sürmez) bir ilahi okunur. Bu ilahi, onu besteleyen ve harika şiirler yazabilen sanatçıların nasıl bir güfte tasarladığına göre değişir. Fakat bütün ilahilerdeki ortak konu Adem, Nuh ve İbrahim’in üstün nitelikleridir. Adem ve Nuh’a dünyada insan soyunun hüküm sürmesini sağladıkları için, İbrahim’e de iman sahiplerinin babası olduğu için dualar edilir. Hemen bütün ilahilerin sonunda da doğumuyla birlikte, diğer bütün peygamberlerin doğumunun kutsanmasını sağlamış yüce İsa’ya şükranlar sunulur.

Akşam yemeği yendikten sonra, tirsan yeniden istirahate çekilir ve ayrı bir yerde yalnız başına bazı özel meseleler için dualar eder. Üçüncü defa geri geldiğinde ise orada, ilk baştaki gibi etrafına toplanan akrabalarına şükran duası eder. Sonra tüm akrabalarını, birer birer yanına çağırır ve bunu yaparken, her ne kadar bazen şaşırırsa da yaş sırasını gözetir. Çağrılan her kişi –masa o gelmeden önce kaldırılmış olur– sandalyenin önünde diz çöker ve tirsan elini onun başına koyarak şu şekilde dua eder: “Bensalem’in oğlu (veya kızı), bunları sana söyleyen, sayesinde yaşama ve nefese kavuştuğun babandır. Ezelden ebede Babamız olmuş olan, Barış Hükümdarının ve Kutsal Kumrunun nimetleri üzerine olsun. Tanrı hac günlerini bol ve kutlu eylesin.” Orada bulunan her kişi için, ayrı ayrı bu duayı eder. Bunu yaptıktan sonra, oğullarından erdem ve meziyet bakımından üstün olanları, ki bunlar başta yanında kalması için seçtiği iki oğludur, tekrar yanına çağırır ve elini onların omuzlarına koyarak “Evlatlarım, doğmanız hayırlı olmuş, sizi yaratan Tanrı’yı mahcup etmeyin ve sonuna kadar azimle böyle devam edin,” der. Sonra da her ikisine birden buğday başağı şeklinde bir elmas verir. Onlar da bu elması kavuklarının veya şapkalarının üstüne takarlar. Tüm bu törenin sona ermesinin ardından, orada bulunan herkes, günün geri kalan kısmında kendisini, dansa ve eğlenceye bırakır. Ziyafet programında, bunlar yer almaktadır.

Orada altı yedi gün geçirdikten sonra kentin tüccarlarından Jaobin isminde biriyle tanıştım. Kendisi Yahudi’ydi ve sünnetliydi. Bu şehirde birkaç Yahudi ailesi yaşamaktadır ve hepsinin de dini vecibelerini serbestçe yerine getirmelerine izin verilmiştir. Bu da iyi olmuştur, çünkü zaten burada yaşayan Yahudiler dünyanın diğer yerlerinde yaşayan Yahudilerden farklı özellikler geliştirmişlerdir. Dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan Yahudiler İsa’dan nefret edip, aralarında yaşayan başka dinlerden insanlara karşı kin beslerlerken, buradaki Yahudiler, aksine, kurtacımız İsa’ya övgüler yağdırmakta, Bensalem halkını son derece sevmektedirler. Gerçekten de bu bahsettiğim Yahudi, İsa’nın bir bakireden doğduğunu ve onun insandan öte bir varoluşa sahip olduğunu ve Tanrı’nın İsa’yı tahtını koruyan meleklerin başı olarak atadığını kabul ediyordu. O da dahil olmak üzere buradaki bütün Yahudiler, İsa’ya Kehkeşan ve Mesih’in Elia’sı gibi birçok yüksek isim verirler ve her ne kadar bu isimler tanrısal şahsiyetine uygun adlandırmalardan aşağıda olsa bile bu, diğer Yahudilerle karşılaştırıldığında tamamen farklı bir eğilimdir.

Bu tanıştığım Yahudi, Bensalem ülkesini öve öve bitiremedi. Oradaki Yahudiler arasında kökleri

eskilere dayanan bir inanca göre, buranın halkı, İbrahim'in Nacharon isimindeki başka bir oğlunun soyundan gelmektedir ve buranın şimdi kullanmakta olduğu yasaları gizli bir öğreti uyarınca Musa Peygamber koymuştur. Aynı inanca göre, Mesih bir gün gelip de Kudüs'teki tahtına oturduğu zaman, Bensalem Kralı da onun ayakları dibine oturacak ve diğer bütün krallar da, onun karşısında saygıyla eğilecektir. Bu Yahudi hayalleri bir yana, Jaobin gerçekten de Bensalem'in yasalarını ve geleneklerini son derece iyi bilen akıllı bir adamdı.

Bir gün başka şeyler hakkında konuşurken konu Bensalem'deki ziyafetlere geldi ve ona bu konuda şunları söyledim: “Arkadaşlarımızdan birinin anlattığı aile ziyafeti yapma âdetinize bayıldım. Çünkü, bence, doğayla bu kadar uyum halinde olan bir âdet yoktur. Biliyorsunuz ki, ailelerdeki bireylerin çoğalmasında evlilikle mümkün olabiliyor. Peki buradaki evliliklerde ne gibi kurallar ve gelenekler var! Evlilik hayatınız katı kurallara mı bağlı? Hayatınız boyunca yalnızca bir kadına mı bağlı kalmak zorundasınız? Nüfus artışının bu kadar önemsendiği bir yerde, sanırım birden fazla kadınla evlenme izni olmalı. Ne dersiniz?”

Bunun üzerine bana şunları söyledi: “Gerçekten de harika bir âdet olan bu aile ziyafetini övmekte son derece haklısınız. Sizlerin de görmüş olabileceğiniz gibi, bu törendeki dualara iştirak eden aileler o günden sonra olağanüstü bir refaha ve rahatlığa kavuşurlar. Şimdi, beni dinleyin, sorduğunuz sorulara yanıt vermeye çalışacağım. Şunu bilmelisiniz ki, yeryüzünde Bensalem halkı kadar iffetli, pislikten ve kötülükten arınmış bir halk yoktur. Dünyadaki ak ve pak tek halk Bensalem halkıdır. Sizin Avrupa'da basılan kitaplarınızdan birinde okumuştum, oradan hatırlıyorum; aranızdan bir keşiş zina ruhunu açıkça görmek istemiş ve onun karşısına küçük, pis ve çirkin bir Habeş çıkarmışlar. Fakat eğer Bensalem'in iffetli ruhunu görmek isteseydi, karşısına güzel, nazik bir melek gibi bir şey çıkardı. Çünkü şu fani dünyada, bu halkın temiz ruhundan daha güzel olan ve daha hayran olmaya değer bir şey olamaz.

Bu yüzden, bilin ki, bu halk arasında ne randevu evleri, ne ahlaksızlık barındıran yerler ne de benzerleri vardır. Avrupa'da böyle şeylere izin verdiğinizde şaşırır ve bunun için sizlere öfkelenirler. Onlara göre, sizler evlilik kurumunu sarsmışsınızdır, çünkü evlilik zaten dizginlenemeyen cinsel arzuların tatmini amacıyla var olan ve bizzat bu arzuların doğan bir kurumdur. İnsanlar bu tür arzularını kötü yollardan giderme fırsatını elde ettikleri zaman evlilik kurumu varlık nedenini yitirmiş demektir. Bu yüzden de sizin memleketinizde evlenmeyen ve bunun yerine havai ve pis bir bekâr hayatı yaşamayı tercih eden insanlar vardır. Evlenmek isteyenler de, o güçlü kuvvetli oldukları gençlik çağları gelip geçtikten sonra evlenirler; zira evlilik onlar için mal mülk, şan şöhret arayışından kaynaklanan bir pazarlıktan başka bir şey değildir ve başlangıçtaki amacından, yani erkek ve kadının samimi birlikteliğini sağlama arzusundan uzaklaşmıştır. Artık iş işten geçtikten sonra evlenip de çoluk çocuk sahibi olmak isteyenler, o gençlik çağlarındaki güçlerini yitirdiklerinden bizim iffetli insanlarımızın aksine böyle bir şeye kalkışmaya takat bulamazlar. Zorunluluktan dolayı katlanılan bu sorunların evlilik sırasında bir ölçüde düzelmesi mümkün mü? Hayır, bu sorunlar evlilik süresince de devam eder ve evliliği tehdit eder. Zira sizin ülkenizde, bu fuhuş yerlerini ziyaret eden insanlar, bekâr olsun, evli olsun, hiçbir cezaya uğramazlar. Evlilik insanların önceden edindikleri fani ve ahlaksızca zevklerin, günah işlemeyi bir sanatmış gibi sevme alışkanlığının zorla terk edildiği bir kurum olsaydı, insanların üzerinde bir yük ve son derece sıkıcı bir şey haline gelirdi. Bu genelev vs. gibi şeylerin varlığını savunurken onların daha büyük kötülükleri önlemek için yapıldığını söylediğinizi işitiyoruz. Siz Avrupalılara göre, bu genelevler, ahlaksızlık içinde kokuşmuş bu yerler, sapıkça cinsi ilişkileri ve tecavüzü önlemek gibi bir işleve sahipler. Fakat bizce bunun

akılla, mantıkla ilgisi yoktur. Bu, sanki eve gelen misafirini tecavüzden korumak için evdeki kızını tecavüzcüye teslim eden babanın durumuna benziyor! Üstelik, bu gibi yerlere gidildikten sonra bu ahlaksızca şehvet ve alışkanlıklar yatışmıyor, aksine daha da kızışıyor. Çünkü bu aymazca sürdürülen alışkanlıklar bir mangala benzer. Onu söndürmen için üstünü tamamen kapatman gerekir; fakat söndüreyim derken üflemeyle kalkarsan daha da alevlendirirsin. Erkek erkeğe ilişkiye hiç girmezler, buna karşın aynı cins arasındaki dostluklar o kadar içten ve sağlam dostluklardır ki! Dünyada bir eşine daha rastlayamazsınız. Ve daha önceden de söylediğim gibi, buradaki insanlar gibi dürüst ve namuslu insanlara okuduğum hiçbir yerde rastlayamam. Bensalem halkının dilinden düşürmediği bir söz vardır: Namuslu olmayan bir insanın kendisine saygısı hiç olmaz. Bensalemlilere göre, dinden sonra, insanın nefesine hâkim olmasını sağlayan başlıca şey onun kendisine saygısıdır.”

Bunu söyledikten sonra, bu iyi kalpli Yahudi bir süre bekledi. Konuşmaktansa onu dinlemeyi tercih ederdim, fakat o susunca, ayıp olmasın diye, bir şeyler söyleme gereği duydum: “Size Serapta’nın dul karısının Elias’a söylediğini söyleyeyim: Bize işlediğimiz günahları hatırlattınız. İtiraf etmem gerekiyor ki Bensalem halkı Avrupalılardan çok daha namuslu bir halk.” Bunun üzerine başını öne eğdi ve şöyle devam etti:

“Bensalem halkının çok akıllıca düzenlenmiş, mükemmel evlilik yasaları vardır. Bu yasalar, çokeşliliğe asla izin vermez. Erkekle kadının evlenme hakkını elde edebilmeleri için birbirleriyle en az bir ay görüşmeleri gerekir. Anne ile babanın rızası alınmadan yapılan evlilikler her ne kadar geçersiz sayılmasa da bunun cezasını mirasçılar çeker. Zira, bu tür rıza dışı evliliklerden doğan çocuklar, anne ve babalarının mirasından ancak üçte bir oranında yararlanabilirler. Adamlarınızın elindeki, hayali devlet hakkında yazılmış kitaplardan birinde okuduğuma göre, orada, evlenen çiftlerin nikâhtan önce birbirlerini çıplak olarak görmelerinde bir sakınca görülüyormuş. Bensalem halkı ise, bundan hiç hoşlanmaz. İki insanın birbirlerini bu kadar yakından tanıdıktan sonra, evlenmemeleri karşılıklı hakaret anlamına gelir. Fakat öte yandan, insanların elbette, evlenecekleri kişinin vücudunda bir kusur olup olmadığını bilmek istemesi doğaldır. Bensalem halkı, böyle bir şeyin daha medeni bir şekilde öğrenilmesinin yolunu bulmuştur. Bensalem’in her kentinde, Adem ve Havva’nın havuzları adı verilen havuzlar vardır. Kızlar havuzunda, evlenmek isteyen erkeğin bir bayan arkadaşı, erkeğin talip olduğu kızın vücutça bir aksaklığı olup olmadığını anlamaya çalışırken, erkekler havuzunda da evlenme niyetinde olan kadının bir erkek arkadaşı, talip olunan erkeğin vücudunu inceleyip kadına bildirir.”

Biz böyle konuşurken, üzerinde kapüşonlu paltosuyla, haberciye benzeyen biri gelip Yahudi’ye bir şeyler söyledi. Bunun üzerine Yahudi bana dönerek, “Kusura bakmayın, beni çağırıyorlar, acilen gitmem lazım,” dedi. Ertesi sabah, yine yanıma geldi ve her zamanki neşeli haliyle, “Şehrin valisine gelen habere göre, Süleyman’ın Evi’nin bilgilerinden biri yedi gün sonra buraya, Bensalem’e geliyormuş. Bu şehirde bir bilge görmeyeli on iki yıl oldu. Geleceği kesin, fakat ziyaretinin sebebi gizliymiş. Size ve arkadaşlarınıza, onun kente girişini görmenizi sağlayacak iyi bir yer ayarlayacağım,” dedi. Kendisine teşekkür ettim ve verdiği haberin bizi çok sevindirdiğini söyledim.

Vakit geldiğinde bilge kente girdi. Orta boylu, orta yaşlı ve yakışıklı denilebilecek bir adamdı. Yüzünde sanki insanlara acıyan bir ifade vardı. Üzerinde iyi cins bir siyah kumaştan, geniş kollu ve pelerinli bir kaftan vardı. Kaftanın altına giydiği bembeyaz ketenden giysi ise ayaklarına kadar uzanıyordu. Belinde aynı beyaz kumaştan bir kuşak, boynunda da yine aynı kumaştan bir atkı vardı. Elllerinde işlemeli ve değerli taşlarla süslü eldivenler ve ayaklarında da kayısı renginde kadifeden pabuçlar vardı. Boynu omuzlarına kadar açıktı. Şapkası bir miğfere ya da İspanyolların av

şapkalarına benziyordu. Şapkanın altından, hoş bukleler halinde sarkan kestane rengi saçları görülüyordu. Yuvarlak sakalı, saçıyla aynı renkte, belki biraz daha açıkçaydı. Tekerleksiz, süslü at arabası, işlemeli mavi kadifeden takımları olan iki atla çekiliyordu. Arabanın içinde, yine aynı kumaştan elbiseler giymiş iki uşak iki ayrı tarafta oturuyordu. Baştan aşağı sedir ağacından yapılmış olan araba yaldız ve kristallerle bezenmişti. Arabanın ön tarafı altın yaldızlı, safir renkli bir çerçeve içine yerleştirilmiş yakut levhalar, arka tarafıysa rengi Peru zümrütlerini andıran zümrütlerle süslenmişti. Arabanın tam ortasında da yukarı doğru yükselmekte olan altından bir güneş vardı. Ön tarafın üstüneyse kanatları açık bir vaziyette, yine altından, küçük bir melek heykeli görülüyordu. Arabanın içi, mavi üzerine sırma işlemeli bir kumaşla döşenmişti. Önünde, hepsi de genç, elli muhafız yürüyordu. Bunlar, dizlerine kadar inen beyaz atlastan bol pantolonlar ve beyaz ipek çoraplar giymişlerdi. Pabuçları ve şapkaları mavi kadifedendi. Renk renk tüyler şapkasının etrafını bir kurdele gibi sarıyordu.

Arabanın hemen önünde, başları açık, yere kadar inen keten elbiseler giyip, bellerine kuşak takmış, mavi kadife pabuçlu iki adam gidiyordu. Biri bir başpiskopos, ötekisi ise piskopos asası taşıyordu ve bu asalar madeni değildi. Başpiskoposunki, belsem ağacından, piskoposunki de sedir ağacındandı. Süleyman'ın Evi'nin bilgesinin atlı arabasının önünde veya arkasında bir tane bile atlı muhafız yoktu. Anlaşılan oydu ki, bunlar herhangi bir kargaşaya veya gürültüye meydan vermek istemiyorlardı. Şehrin bütün memurları ve lonca başkanları da arabanın arkasından yürüyorlardı. Süleyman'ın Evi'nin bilgesi, uzun tüylü, mavi kumaştan harika yastıklar üzerinde tek başına oturuyor ve ayaklarının altında İran halılarına benzeyen fakat onlardan çok daha güzel olan çeşitli renklerde işlemeli ipek halılar uzanıyordu. Yolda ilerlerken, elini havada öylece tutuyor ve bu şekilde halkı sessiz bir biçimde kutsuyordu. İnsanların caddedeki dizilişi son derece özenliydi. Belki de bu insanların oluşturduğu bu derece düzenli bir korteji, dünyanın hiçbir ordusu oluşturamamıştır. Pencerelerdeki insanlar da bu geçiti herhangi bir karışıklığa mahal vermeyecek şekilde izliyorlardı. Sanki, hepsi oraya önceden yerleştirilmiş gibiydiler.

Geçit töreni sona erdiğinde, Yahudi bana şunları söyledi: “Şehir meclisi bana bu büyük şahsiyetin burada hoşça vakit geçirmesini sağlamaya yardımcı olma görevini verdi. Bu yüzden, sizinle istediğim gibi ilgilenemeyeceğim.” Fakat üç gün sonra tekrar yanımıza geldi. “Öyle şanslısınız ki! Süleyman'ın Evi'nin bilgesi sizin burada olduğunuzu öğrendi ve hepinizi huzuruna kabul etmeye hazır olduğunu ve aranızdan seçeceği bir kişiyle de özel olarak konuşmak istediğini bildirmemi emretti. Sizinle yarından sonraki gün görüşmek istiyor. Sizi kutsayacakmış; o yüzden o gün sabahtan öğleye kadarki zamanı size ayırdı.”

Arkadaşlar, bilgeyle yapılacak özel görüşme için beni temsilci seçtiler. Bize bildirilen gün ve saatte onun huzuruna gittik. Onu, duvarları ve zemini değerli kilimlerle kaplı, güzelce bir salonda, son derece süslü, fazla yüksekte olmayan bir tahtta otururken bulduk. Başının üstünde mavi atlastan işlemeli çok değerli bir sayvan vardı. Yanında, tahtın iki yanında biri güzel beyaz elbiseler giymiş olan iki uşaktan başka kimse yoktu. Kıyafeti, şehre girerken gördüğüm elbiseyle aynıydı. Fakat bu kez cübbe yerine iyi cins bir siyah kumaştan yapılmış pelerinli bir palto giymişti. İçeri girer girmez, bize öğretildiği gibi, yerlere kadar eğildik. Yanına doğru yaklaştığımızda, eldivensiz elini bizi kutsar gibi öne doğru uzattı ve biz de yere doğru eğilerek onun şalını öptük. Bunu yaptıktan sonra diğer arkadaşlar odadan dışarı çıktı, bir tek ben kaldım. Sonra, tahtının yanındaki iki uşağın da odadan çıkmasını istedi, ardından beni yanına oturttu ve İspanyolca şunları söyledi:

“Tanrı seni kutsasın oğlum; sana sahip olduğum en iyi mücevheri vereceğim. Sana insan ve Allah aşkı için Süleyman’ın Evi’nin, bu değerli kurumun gerçek öyküsünü anlatacağım. İlk olarak sana bu topluluğun ne amaçla kurulduğunu, ikinci olarak çalışmalarımızı yürütme sürecinde yaptığımız hazırlıkları ve kullandığımız araçları, üçüncü olarak kendi aramızda yaptığımız işbölümünü ve son olarak da kurumumuzun işleyişini ve kurallarını anlatacağım.

“Vakfımızın amacı, olan biten şeylerin nedenleri ve bilinmeyen yönleri hakkında bilgi edinmek, mümkün olan her şeye müdahil olabilmek için insanın egemenliğinin sınırlarını genişletmektir. Bu iş için yaptığımız hazırlıklara ve kullandığımız araçlara gelince, öncelikle farklı boyutlarda geniş ve derin mağaralarımız olduğunu söyleyebiliriz. En derini altı yüz kulaçtır ve bunların bazıları büyük tepeler ve dağlar altında kazılmıştır. Bu bakımdan, tepenin ve mağaranın derinliğini birbirine eklediğinizde bunların bazılarının derinliği üç yüz milden fazladır. Çünkü bizce, mağaranın derinliğiyle bir dağın tepeden taban derinliği aynı niteliktedir; zira hem mağara hem de dağ, güneşten, gökyüzünden veya açık havadan aynı derecede uzaktır. Bu mağaralara biz “aşağı bölge” ismini veriyoruz. Ve bu “aşağı bölgeleri” cisimleri katılaştırmak, sertleştirmek, dondurmak ve korumak için kullanıyoruz. Bunları aynı zamanda, doğal madenlerin taklitlerini yapmak; orada elde ettiğimiz, kullandığımız ve sakladığımız bileşimler ve maddelerden yararlanarak yeni suni metaller elde etmek için de kullandığımız oluyor. Size ilginç gelebilir, ama bazen de bu mağaraları, bazı hastalıkların tedavisi için ve kendi rızasıyla orada yaşamayı seçmiş münzevilerimizin hayatlarını devam ettirebilmeleri için de kullanabiliyoruz. Mağaralarda münzevilerimizin bütün ihtiyaçları karşılanır ve bu yüzden de son derece uzun yaşarlar. Biz de bu sayede onlardan birçok şey öğrenmeye devam etme şansına sahip oluruz.

“Çinlilerin porselen üretme tarzına benzer bir şekilde çeşitli balçıkları gömdüğümüz farklı yerler vardır. Ancak bu türden ürünler bakımından onlarınkinden hem çok daha zengin çeşitlerimiz vardır hem de bazıları Çinlilerinkinden daha güzeldir. Aynı şekilde toprağı verimli hale getirebilmek için çeşitli gübreler ve küfler kullanırız.

“Bizim bir de en uzununu yarım mil olan yüksek kulelerimiz vardır. Bunlardan bazıları, yüksek dağlarda kurulmuştur ve bu sayede kulenin yüksekliğine dağın da yüksekliği eklenince kulenin tepesinin yüzeyden yüksekliği en az üç mile kadar uzanır. Biz bu yerlere “yüksek bölgeler” diyoruz. Aşağı bölgelerle yüksek bölgeler arasında kalan boşluğa ise “orta bölgeler” deriz. Biz bu kuleleri, farklı yüksekliklerine ve farklı konumlarına göre güneşlendirme, soğutma ve konserve edip saklama için olduğu kadar, aynı zamanda rüzgârın, yağmurun, karın, dolunun yanı sıra ateş çıkaran gök cisimleri gibi değişik meteorolojik olayları anlamak için kullanırız. Bu kulelerin içinde münzeviler yaşar ve biz de ara sıra bu kulelere giderek onları ziyaret eder ve nelerin gözlemlenmesi gerektiği konusunda onlara bilgi veririz.

“Yer yer tuzlu, yer yer tatlı suları olan büyük göllerimizde her türden balık, bataklık ve su kuşları bulunur. Aynı zamanda bazı doğal cisimleri bu göllere batırıp onları saklarız. Zira toprağa, toprağın altındaki havalı boşluğa veya suya gömülerek ve indirilerek korunan şeyler arasında birtakım farklılıklar olduğunu bulduk. Bizim bir de öyle havuzlarımız var ki, bu havuzların bazıları tuzlu suyu süzerek tatlı su haline, bazıları da tatlı suyu tuzlu su haline getirir. Denizin ortasındaki bazı kayaları ve güneşli sahildeki bazı koyları da denizin havasından yararlanmamızı gerektiren işlerde kullanırız. Hızla akan derelerimizden ve çağlayanlarımızdan da enerji elde ederiz. Aynı zamanda, rüzgârları yakalayan, artırıp şiddetlendiren makinelerimiz vardır; bu makineler bizim değişik kaynaklardan enerji elde etmemizi sağlar.

“Bunun dışında, doğal kaynak ve kaplıcaları örnek almak suretiyle yaptığımız birçok yapay kuyu ve kaynaklarımız vardır. Buraları göztaşı, kükürt, çelik, pirinç, kurşun, güherç ve diğer madenlerle doldurarak inşa ettik. Yine birçok maddenin eriyiğini elde etmek için çok sayıda küçük kuyumuz vardır. Bu maddeler, bu kuyularda, bir leğende veya bir kapta olduğundan daha çabuk erir. Bu kuyularda, kendi yaptığımız ve cennet suyu adını verdiğimiz bir tür su vardır ki sağlıkta ve ömürü uzatmakta çok etkili bir ilaçtır.

“Ayrıca büyük ve geniş laboratuvar binalarına sahibiz; buralarda karı, doluyu, yağmuru, (ayrıca sudan değil de sert cisimlerden oluşan yapay yağmuru) gökgürültüleri, yıldırım ve diğer bazı meteorolojik olayların oluşumunu, böceklerin ve hatta havadaki küçük hayvanların, sineklerin, çekirgelerin üretimlerini taklit edip canlandırırız.

“Bir de adına sağlık odaları dediğimiz odalarımız vardır; buralarda, çeşitli hastalıklara iyi geldiğini ve sağlığın korunmasına yardım ettiğini düşündüğümüz birtakım gazlar elde ederiz.

“Ayrıca farklı türlerden su bileşimlerinin kullanıldığı güzel hamamlarımız da vardır. Bu hamamlar, çeşitli hastalıkları tedavi etmenin yanı sıra insan organizmasının kurummasını engeller ve yeniden toparlanmasını sağlar. Bir kısmı ise vücuttaki sınırları, hayati organları, vücut özsuyunu artırarak onu takviye eder.

“Çok çeşitli bağ ve bahçelerimizde en çok önem verdiğimiz şey, buraların güzelliği değil, çeşitli ağaç ve otların yetişmesine uygun zemin sağlamaları ve toprağın incelenmesi için iyi bir ortam olmalarıdır. Bazı geniş bahçelerimizi üzüm bağı olarak kullanır, bu bağdan elde ettiğimiz üzümlerle türlü türlü içkiler yaparız. Aynı zamanda, bu bahçelerde, hem yabani ağaçlarda hem de yemiş ağaçlarında aşılama deneyleri yapıyoruz ve bu alanda birçok sonuç elde ettik. Mesela, bu bahçede bazı ağaçları ve çiçekleri mevsimlerinden önce büyütme ve onları doğal gelişim süreçlerinden daha hızlı geliştirmeye çalışırız. Yine yapay yollardan, bitkilerin meyvelerinin, doğal hallerinden daha büyük, daha tatlı olmasını ve bu meyvelerin normaldekenden daha farklı bir tada, kokuya, renge ve biçime sahip olmasını sağlarken bu bahçeleri kullanıyoruz. Bu bitkileri bu şekilde değişime uğratarak, onlardan tıp alanında da yararlanıyoruz.

“Değişik toprak türlerini birbirine karıştırarak tohum kullanmaksızın çeşit çeşit yeni bitkiler elde etmemize yarayan yöntemlerimiz var; ayrıca doğal, alışıldık bitkileri üretmenin yanı sıra belli bir tür bitkiyi başka bir türe dönüştürebiliyoruz.

“Çeşitli parklarımızda ve etrafi çevrili alanlarımızda türlü türlü hayvanlar besliyoruz. Bunları yalnızca görünüşleri için veya soyları tükenmesin diye değil, üzerlerinde insan vücudunda yapılacak operasyonlar hakkında bilgi edinmeye yönelik deneyler yapmak için buralarda tutuyoruz. Bunu yaparken mucize sonuçlar elde ediyoruz. Örneğin, sizlerin hayati dediğiniz organların çürümesi ya da bedenden çıkartılması durumunda hayatın sürmesi; öldü sanılanların diriltilmesi gibi. Bazı zehirleri ve ilaçları cerrahi ve tıbbi bir şekilde bu hayvanların üzerinde deneme fırsatını yakalayabiliyoruz. Yine, meyvelere yaptığımız gibi, yapay yollardan, bu hayvanları, normaldekenden daha büyütülebiliyor, daha küçültülebiliyor veya onların hiç büyümeden aynı boyutta kalmalarını sağlayabiliyoruz. Onları olduklarından daha doğurgan hale getirebiliyor veya tersine kısırlaştırabiliyoruz. Onların renklerini, biçimlerini ve hareketlerini farklılaştırabiliyoruz. Türlü cinsleri birbirleriyle karıştırarak yeni yeni türler elde ediyoruz ve aynı zamanda sanıldığının aksine onların melezleştirilmiş örneklerinin bile doğurgan olmasını sağlayabiliyoruz. Çeşit çeşit yılanlar,

solucanlar, sinekler ve balıklar üretiyor ve bunları geliştirip, diğer büyük dört ayaklı hayvanlar veya kuşlar gibi daha mükemmel yaratıklar haline getirebiliyor ve çoğalmalarını sağlayabiliyoruz. Fakat tabii ki bunları rastgele değil, hangi türlerin karışmasından ne tür canlılar çıkacağını daha önceden bilerek yapıyoruz.

“Özel havuzlarımız var ve bu havuzlarda balıklar, kuşlar ve dört ayaklı hayvanlar üzerinde birtakım deneyler yapıyoruz. Aynı zamanda, sizin ipekböcekleriniz ve arılarınız gibi özel amaçlar için kullanılacak kurtları ve böcekleri ürettiğimiz ayrı mekânlarımız var.

“Özel etkilere sahip az bulunur içkilerin, şarap, şıra, bira ve öteki içeceklerin üretildiği imalathanelerimizi; çeşit çeşit ekmeğin üretildiği fırınlarımızı; belli amaçlara yönelik çorbaların, seçkin, olağanüstü yemeklerin yapıldığı mutfaklarımızı sayarak sizin vaktinizi daha fazla almak istemiyorum. Üzümden yapılmış şaraplarımız, değişik meyvelerden, bitkilerden ve köklerden yaptığımız türlü türlü içkilerimiz var. Bal, şeker, şebnemlerden elde ettiğimiz şerbetlerimiz, kurutulmuş ve kaynatılmış meyvelerimiz ve ağaçların yarıklarından sızan özsularımız ve kamış özlerimiz var. Yaptığımız içkileri yıllarca bekletiriz. Kırk yıl beklettiğimiz içkiler bile oluyor. Yabani otlardan, köklerden ve baharatların karışımından elde ettiğimiz ve bunlara bazen sıvı hale getirdiğimiz et, yumurta ve süt ürünleri eklediğimiz, ilaç niyetine kullanılan içkilerimiz var. Bunların bazıları hem bir içkidir hem de bir yiyecek gibi besin değeri taşırlar ve bazı insanlarımız ve özellikle de yaşlılar, hiç et ve ekme yemeyerek sadece bu içkileri içmek suretiyle hayatlarını devam ettirebilirler. Her şeyden önemlisi, son derece hafif bir içeriğe sahip, yakmadan, kaşındırmadan, vücudun emebileceği içkiler üretmeye çalışıyoruz. O kadar ki, bunlardan bazılarını elinizin üstüne koyarsanız bunlar bir süre durduktan sonra siz fark etmeden eliniz onları emer, ama buna rağmen ne dilinizi ne de damağınızı hafifçe bile yakmazlar. Suyu öylesine dinlendiririz ki, gerçek bir besin ve enfes bir içki olup çıkar; bu nedenle çok kimse başka bir içki aramaz.

“Değişik tahıl ürünlerinden, köklerden ve çekirdeklerden de kurutulmuş et ve balık kattığımız ekmekler üretiyor ve bunlara çeşit çeşit mayalar ve soslar ekleyerek tatlarını güzelleştiriyoruz. Bazıları müthiş iştah açıcıdır; bazıları da öyle besleyicidir ki, başka hiçbir şey yemeden, sadece bunlarla beslenerek uzun yıllar yaşayan insanlarımız vardır. Etlere gelince, bunların bir kısmı içeriği değiştirilmeksizin, dövülerek öyle yumuşak ve ölgün hale getirilmişlerdir ki, bunlar en düşük mide ısıyla, bildiğimiz etin en yüksek mide ısıyla sindirildiğinden daha az zamanda ve daha kolay sindirilir. Bazı et ve ekmeklerimiz insanların uzun süre açlığa dayanabilmesini sağlarken, bazıları da vücutlarının daha sert ve daha sağlam olmasını ve böylelikle de insanların öncekinden çok daha güçlü olmasını sağlarlar.

“Dispanserlerimiz ve eczanelerimiz var. Buralarda sizin Avrupa’da sahip olduğunuzdan (sizin oralarda neler bulunduğu konusunda oldukça iyi bilgi sahibiyiz anlayacağınız) çok daha fazla ve çeşitli bitki türü ve canlı varlığa sahip olduğumuzu da eklemem gerek. Bu nedenle de bizim buradaki otların, ilaçların ve diğer ilaç hammaddelerinin de çok daha çeşitli ve sizinkilere göre çok daha fazla olduğunu söylemek mümkün. Hazırlanmaları farklı zamanlar alan çok farklı iyileştirici maddelere sahibiz; bunlar uzun mayalamalarla elde edilmiştir. Bunları hazırlarken, sadece bilinen damıtma veya ayrıştırma yöntemini değil, aynı zamanda hafif ısılarda, gözenekli süzgeçler vasıtasıyla süzme yöntemini de uyguluyoruz; keten, yün, tahta ve daha sert maddeleri filtrelemede kullanmakla kalmıyor, ayrıca kusursuz sentetik yöntemler de biliyoruz ve bunların sayesinde tek tek öğeleri öylesine mükemmelleştirebiliyoruz ki, insan önünde doğal bir cisim olduğuna neredeyse inanıyor.

“Burada sizlerde olmayan değişik makinelerimizi ve onları kullanarak yaptığımız kâğıt, bez, iplik, kumaş, son derece parlak tüylerden nefis işlemelerimizi, mükemmel boyalarımızı ve diğer birçok şeyimizi belirtmem gerek. Hem halkın her an kullanmadığı hem gündelik hayatta çok sık tükettiğı malların yer aldığı dükkânlarımız var. Bilmelisiniz ki, biraz önce saydığım malların birçoğı yurt çapında gitgide daha fazla kullanılmaktadır, fakat eğer bunları biz bulmuş ve keşfetmişsek onların ne olduklarını ve nasıl üretildiklerini kendimizde saklama hakkımız vardır.

“Farklı farklı fırınlarda hararetli ve canlı, güçlü ve ılık, kalıcı ve hafif, körüklenmiş, sakın, kuru ve nemli olmak üzere her derecede sıcaklıklar elde edip bunu koruyabiliyoruz, daha da önemlisi asıl güneşin ve yıldızların yörüngelerindeki dönüşlerinde, ileri geri hareketlerinde ortaya çıkan ve çeşitli değişikliklere bağlı ısı oluşumunu taklit edebiliyoruz.^[6] Ayrıca gübrenin; yaşıyan canlıların mide ve kursaklarının, bedenlerinin, kanlarının ısısını ve ıslak olarak saklanmakta olan samanın; sönmemiş kirecin ısılarını ölçebiliriz. Daha da ötesi, son derece başarılı izolasyon yaptığımız yerler ve yine yeraltında doğal ve yapay yollardan ısı elde eden mekânlarımız vardır. Bu elde ettiğimiz çeşitli ısıları gerektiğı zaman çeşitli işlerde kullanıyoruz.

“Ayrıca optik evlerimiz de bulunmaktadır; buralarda renkler alanında yaygın deneyler yaparız. Saydam ve renksiz cisimlerden tek tek renkleri elde ederiz, ama bunlar değerli taşlar ve prizmaların yaydığı gökkuşağı renkleri değil de yalın, kalıcı, temel renklerdir. İsterseniz boyutlarını kat kat artırarak uzun mesafelere taşıdığımız, en küçük nokta ve hatları bile sezecek kadar güçlendirip keskinleştirdiğimiz ışıkları da görebilirsiniz. Ayrıca her renkte ve çok renkli ışıklar üretebiliriz. Bunlara ek olarak havanın yansıtılmasıyla elde edilen her türlü gölge oyunu, biçim, boyut, hareket ve renk açısından yanılısama yaratan ışık oyunları da cabası. Değişik cisimlerden saf, temel ışık üretmede kullandığımız, sizin hiç bilmediğiniz araçlarımız var.

“Ayrıca gökyüzündeki ve uzaktaki cisimleri görebilmemizi sağlayan ve uzaktaki cisimleri yakın, yakındaki cisimleri de uzak gösterebilen aletlerimiz, anlayacağınız canımızın istediğı gibi uzaklık yanılısaması yaratma imkânımız var. Uzaktaki cisimleri görmemize yardımcı olan araçlarımız, bugün kullanılmakta olan gözlüklerden ve merceklerden çok daha güçlüdür. Küçük ve hatta ufacık cisimleri tam olarak oldukları gibi ve çok net görmemizi sağlayan camlarımız ve başka araçlarımız var. Bu aletleri kullanarak küçük sineklerin ve solucanların biçim ve renklerini, bunların üzerindeki başka türlü görülmesi mümkün olmayan benekleri, değerli taşlar üzerindeki buzu andıran çizgileri, ayrıca idrarın ve kanın başka türlü keşfedilemeyecek yönlerini de yine bu sayede inceleyebiliyoruz. Öte yandan, gene yapay yollardan gökkuşağı, hale ve ışıktan daireler, ışık titreşimleri, dalgalanmaları yapabiliyoruz. Her türlü yansımayı, kırılmayı ve çifte kırılmayı üretebiliyoruz.

“Sizin bilmediğiniz, çoğı da harika bir görünüme sahip taşlarımız, çeşit çeşit kristallerimiz ve camlarımız var. Bunlardan bir kısmı camlaştırılmış metallerdir ve bu metallere arasında sizin cam yapmakta kullandıklarınızdan farklı metallere bulunmaktadır.

“Sizde olmayan birtakım fosillere, tam dönüşememiş madenlere sahibiz. Aynı zamanda, müthiş çekici gücü olan mıknatıslarımız, hem doğal yollardan hem de yapay yollardan elde edilmiş az bulunur taşlarımız var.

“Her türlü sesi ortaya çıkardığımız ve yayılımını incelediğimiz ses evlerimizden de söz etmeliyiz. Bizim armonimiz, sizinkinden farklı. Ayrıca çeyrek sesler ve daha küçük ses aralıkları kullanıyoruz. Sizin bilmediğiniz, sizinkilerden daha güzel, şarkıları cazip hale getiren, kulağa hoş gelen melodiler

çıkarma imkânı sağlayan çeşitli enstrümanlar geliştirdik. Örneğin, çok hoş ve zarif sesleri olan zil ve çingiraklarımız var. Pes sesleri büyütüp derinleştirebiliyor, tiz sesleri de hafifleştirebiliyor ya da daha da tizleştirebiliyoruz. Aslında tekdüze bir tona sahip seslerden titreşimler ve cıvıltılar çıkarabiliyoruz. Hayvanların seslerini, eklemlemiş, farklılaşmış bütün sesleri ve harf seslerini taklit edip, bunları inceleyebiliyoruz. Kulağa takıldığında işitme gücünü artıran aletler icat ettik; buradan kulağa gelen sesi birçok kez yansıtarak işitme gücünü artırabiliyor ve sesin aktarılmasını güçlendirebiliyoruz. Çeşitli yöntemlerle sesi yankıya da çevirebiliyoruz. Bu yankı durumunda ses sadece tekrarlanmıyor, aynı zamanda olduğundan daha yüksek çıkarken daha tiz ve daha derin hale geliyor. Hatta, aletlerin bir kısmı sesin ilk halindeki tınısını değişikliğe uğratabiliyorlar. Sesleri onlar için özel yapılmış düz ya da bükülmüş borularla, hortumlarla uzun mesafelere nakledebiliyoruz.

“Bizde bir de farklı farklı kokular elde ettiğimiz kokuhaneler var. Buralarda, size garip gelebilir ama mevcut kokuları çoğaltıyor, mevcut kokuların aynısını yapay yoldan üretebiliyoruz. Başka bir ifadeyle, kokuların halihazırdaki alışımlarından farklı alışımlar kullanarak aynı kokuları elde edebiliyoruz. Aynı şekilde, tatları da orijinal halini aratmayacak şekilde taklit edebiliyoruz. Bu evin içinde bir de yemekhane kısmı var ki, burada sizde olduğundan çok daha çeşitli kuru ve yaş pastalar, çeşitli güzel şaraplar, sütler, çorbalar ve salatalar yapabiliyoruz.

“Bir de her türlü harekete uygun motorlar ve araçlar ürettiğimiz makine imalathanelerimiz var. Burada sizin makine ya da silah kullanarak elde ettiğiniz hareketlerden daha hızlı hareketler oluşturabiliyor ve onları, çark gibi araçlarla küçük bir kuvvet uygulayarak çok daha kolaylıkla çoğaltabiliyor ve sizin en güçlü top ve havanlarınızın yapabildiğinden çok daha güçlü ve şiddetli bir hale getirebiliyoruz. Aynı zamanda ağır silahlar, savaş aletleri ve her türlü makineyi üretebiliyoruz. Yeni barut alışımları ve bileşimleri, su içinde yanabilen ve söndürülemeyen Yunan ateşi, ayrıca hem kullanım hem de eğlence amacıyla roketler üretebiliyoruz.

“Bu makine imalathanelerinde kuşların uçuşlarını da taklit edebiliyoruz. Hatta şimdilik bir derece de olsa uçuş kabiliyeti sağlayan kanatlar üretmeyi başardık. Suyun altında gidebilen ve denizdeki zor koşullara dayanabilen gemilerimiz, kayıklarımız, ayrıca batmayı engelleyen yüzme kuşaklarımız ve desteklerimiz var. Öte yandan kusursuz saatler, hava ve suyla çalışan dönme ya da salınım hareketli makineler geliştirdik. İnsanların, hayvanların, kuşların, balıkların ve yılanların, yani canlıların hareketlerini yapay yollardan elde edebiliyoruz. Denklik, güzellik ve incelik yönünden ilginç birçok farklı hareket oluşturabiliyoruz.

“Bir de matematikhanemiz var ki buralarda, geometri ve astronomi incelemelerinde kullandığımız, mükemmel özelliklere sahip aletlerimiz bulunuyor.

“Bunun dışında, bütün sihirbazlıkları, hileleri, göz yanılmalarını ve bunların yol açtığı aldatmaların her türüsünü gösterdiğimiz duyu-yanılsaması evlerimiz var. Bu evlerden bahsederken hemen belirtmek isterim ki, biz her türlü sahtekârlık ve yalandan nefret ederiz ve bu nedenle de bu tür şeyler yapmayı halkımıza yasak etmişizdir. Anlattıklarımızdan da çıkarabileceğiniz gibi, ülkemizde her alanda çok büyük ilerlemeler kaydetmiş olan bizler için her şeyi süsleyip püsleyip hile yapmak işten bile değildir, ancak herhangi bir kişi, doğal bir eseri veya doğal bir şeyi abartılmış, şişirilmiş veya daha süslü göstererek insanları aldatırsa maddi ve manevi cezaya çarptırılır. Bu ülkede her şey olduğu gibi, saf biçimiyle ve hiçbir tuhaflık özentisi olmadan üretilmeli veya gösterilmelidir.

“İşte, evladım, Süleyman’ın Evi’nin zenginlikleri bu saydıklarımızdır.

“Tüm bunların dışında Süleyman’ın Evi’nin mensuplarının değişik bazı görevleri de vardır. Örneğin, on iki kişilik bir grup, kendilerini başka halklara mensupmuş gibi göstererek (ki biz kendi ismimizi gizli tutmak istiyoruz) yabancı memleketlere gidip oralarda yapılan deneylerin modellerini, orada yazılan kitapların özetlerini buraya getirmekle görevlidirler. Biz bunlara “ışık tacirleri” diyoruz.

“Üç kişilik bir grup, bütün kitapları tarayarak oralarda buldukları deneyleri kaydederler. Biz bu gruba “yağmacılar” ismini veriyoruz.

“Yine üç kişilik başka bir grup ise mekanik çalışmaları bir araya getirirler, ki bunların ismi “avcılar”dır.

“Bir diğer üçü, kendi seçtikleri konular hakkında deneyler yaparlar, bunların adı da “kazıcılar” ya da “madenciler”dir.

“Üç üyemiz de diğer arkadaşların ortaya çıkardıkları veya yaptıkları deneyleri başlıklar ve tablolar halinde düzenleyerek, onlardan genel kurallar ve sonuçlar çıkarmayı kolaylaştırırlar. Bunların ismiyse “derleyiciler”dir.

“Evimizin üç üyesinin görevi de diğer üyelerin yaptıkları deneyleri değerlendirmek ve bunların içinden insanın pratik hayatına, bilime ve bilgisine katkıda bulunabilecek keşifleri ayıklayıp çıkarmaktır; bunu söylerken, sadece teknik iş ve aygıtları düşünmeyip, şeylerin nedensel bağlarını açık seçik göstermeye, doğanın en derin sırlarını açıklığa kavuşturmaya ve çeşitli cisimlerin içindeki bilinmeyen öğeler ve kuvvetler hakkında kolay anlaşılır, açık seçik bilgiler ortaya koymaya büyük önem veriyoruz. Bunlara “drahomacılar” veya “hayırseverler” diyoruz.

“Bir taraftan da önceki çalışmalarda ve derlemelerde elde edilen sonuçlar üzerinde tartışmak üzere bütün üyelerimizin katıldığı çeşitli toplantılar ve görüşmeler düzenleriz. Bu toplantılardan sonra üç üyemiz, diğer üyelerimizi doğaya öncekinden daha fazla nüfuz etmemizi sağlayacak ve bizi daha da aydınlatacak yeni deneylere yönlendirme görevini üstlenirler. Bunlara da “meşaleler” ismini verdik.

“Üç üyemiz de bu şekilde yönetilen deneyleri icra eder ve bunlar hakkında raporlar tutar. Bunların ismi de “aşıcılardır.”

“Son olarak, üç kişi daha vardır ki, bunlar da daha önce yapılmış deneylerden elde edilen sonuçları büyük çıkarımlar, aksiyomlar ve ilkeler haline getirirler. Bunlara da “doğa yorumcuları” ismini veriyoruz.

“Şunu da bilmenizde fayda var ki bizim bir de eski görevlilerimizin yerini başarıyla almaya hazır cıracılarımız ve stajyerlerimiz var. Tüm bunların dışında evimizde çok sayıda kadın, erkek hizmetçi ve uşak bulunduğunu da belirtmeliyim. Bir de yaptığımız deneylerin ve elde ettiğimiz sonuçların hangilerinin yayımlanabileceğini tartışmak için toplantılar yaparız. Gizli tutulmasını düşündüğümüz şeylerin dışarı sızdırılmayacağına dair yeminler ederiz. Elde ettiğimiz sonuçların bazılarını devlete açıklar, bazılarını da gizli tutarız.

“Toplantı ve törenlerimizi düzenlediğimiz iki uzun ve güzel salonumuz bulunmaktadır. Bunlardan birinde, bizim daha önce yaptığımız eşine az rastlanır mükemmel deneylerimizin örnek ve modellerini sergileriz. Diğerindeyse başlıca kâşiflerimizin büstleri bulunur. Burada, Antiller’i keşfeden sizin Columbus’un, gemiyi icat eden kişinin, top ve barutu bulan kâşifin, müziği, madeni araçları,

edebiyatı, matbaayı, astronomi araçlarını, camı, ipekböceğini, şarabı, buğdayı ve ekmeği, şekeri keşfedenlerin heykelleri vardır. Bunların izlerini sizden daha iyi takip ederiz. Sonra bizim de muhteşem şeyler bulan mucitlerimiz var. Fakat şimdi siz bizim yaptığımız icatları görmediğiniz için size bunları anlatmak uzun sürer. Zaten size bunları anlatsak da kavramanız biraz zor olabilir. Yapılan her icadın ardından, mucidin büstünü dikerek ona büyük ve onurlandırıcı bir ödül vermiş oluruz. Bu büstlerin bazıları tunçtan, bazıları beyaz ve siyah mermerden; bir kısmı yaldızlı ve süslü sedir ağacından ya da diğer ağaçlardan ve bir kısmı da demirden, gümüşten veya altındandır.

“Tanrı’nın bize sunduğu paha biçilmez nimetler için her gün belli ilahiler söyler, törenler düzenleriz. Çabalarımıza yardım etmesi, inayetini eksik etmemesi ve bu çabaların sonuçlarının hayırlı işlerde kullanılmasını sağlaması için ona dualar ederiz.

“Sonra memleketimizin başlıca şehirlerini dolaşır, ziyaret ederiz. Oralarda halk için iyi olduğunu düşündüğümüz yeni buluşlarımızı yayarız. Aynı zamanda hastalık, veba, haşereler, kıtlık, fırtına, zelzele, tufan, kuyruklu yıldızların hareketi, havaların yıl içinde nasıl olacağı gibi çeşitli şeyler hakkındaki tahminlerimizi sunar, bunları önlemek veya bunların ortaya çıkarabileceği zararları azaltmak için halkın ne yapması gerektiği hakkında bilgi veririz.”

Bunları söyledikten sonra ayağa kalktı. Ben de bana daha önce söylendiği gibi, diz çöktüm. Sağ elini başımın üstüne koyarak, “Tanrı seni kutsasın oğlum. Tanrı sana verdiğim bilgilerin uğurlar getirmesini sağlasın. Başka halklar da faydalanabilsin diye sana verdiğim bu bilgileri dilediğin yayabilirsin. Zira, biz burada bilinmeyen bir yerde, Tanrı’nın bağrındayız,” dedi. Bunun ardından, bana ve arkadaşlarıma iki bin düka altını değerinde bağışta bulundu. Sonra da yanımdan ayrıldı. Çünkü onlar her fırsatta büyük bağışlarda bulunurlar.

[1]Çinlilere özgü, altı düz yelkenli gemi.

[2]Bacon'ın metaforları arasında "Herkül sütunları" önemli bir yer tutar. Herakleitos'un sütunları arasından geçmek, yeniçağın araştırma, keşfetme itkisinin sembolüdür. 1620 tarihli *Instauratio Magna*'sında bu metaforu Bacon kapakta kullanmıştır.

[3]*Musa* 28, 10-15'te Yusuf'un merdiveni.

[4]*Süleyman*, Batı dillerinde ve İngilizcede *Salomon* ile karşılanır. Burada *Salomon* ile *Salomona* arasında bir ilişki kuruluyor. İbranicedeyse *Şalomo* olarak biliniyor.

[5]Ysop: *Hyssopus officinatis*: Bir bitki. Genellikle taş duvarların yıkıntıları arasında rastlanır.

[6]Bacon burada, Kepler'in hesapladığı, çeşitli yörüngesel hızlara bağlı yalpalama hareketlerine atıfta bulunuyor.

[1] Aristoteles'te sorunun öncüllerin durumundan zorunlu olarak çıktığı düşüncesine dayalı tanımlar.

[2] *The Works of Francis Bacon*, ed. By James Spending, Robert L. Ellis, Douglas D. Heath, 1862. Cilt 5.

[3] E. A. Burtt, *The Metaphysical Foundation of Modern Physical Science* (Modern Fizik Biliminin Kuruluşu), 1972, s. 117.

[4] *Genç Descartes Felsefesi Üzerine İncelemeler*, s. 98. Lüder Gaebe, 1972.

[5] Burada yaptığımız tabela, metnin Almanca çevirisine yazılmış açıklamadan alınmıştır. Oradaki dipnota göre bu açıklama, “*Nova Atlantis Fragmentorum alterum per Franciscum Baconum, Baronem de Verulamio, Vice-Comitem S. Albani, Londini 1638*”den alınmıştır.